

Makale Geliş | Received: 16.01.2019
Makale Kabul | Accepted: 18.02.2019
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.512625

Adilhan ADILOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya-TÜRKİYE
Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Antalya-TURKEY
ORCID: 0000-0002-7317-1500
adilhanadiloglu@hotmail.com

Sovyet Propagandası Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı'nın Karaçay-Malkar Edebiyatındaki Yansımaları

Öz

Bu çalışmada; Rusya ve eski SSCB ülkelerinin “Büyük Vatan Savaşı” şeklinde adlandırdığı, 1941-1945 yılları arasında, bilhassa Nazi Almanya'sına karşı topraklarını savundukları, İkinci Dünya Savaşı'nın Sovyet edebiyatı sahasındaki tesiri ve buna bağlı olarak da Karaçay-Malkar edebiyatındaki yansımaları ele alınmıştır. Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'na katılma arifesinde orduyu ve ekonomiyi savaş için örgütlemek, hâkimiyetindeki milletlerin maddî ve manevî desteğini almak maksadıyla yoğun bir şekilde gerçekleştirdiği propaganda faaliyetleri çerçevesinde edebiyat sahasını etkin bir şekilde kullanmıştır. Sovyet rejimi taraftarı şair ve yazarlar ile birlikte Stalin yönetimi sırasında susturulan edebiyatçılar dahi “vatan toprakları tehlike altında” gerekçesiyle bilhassa yurttaşlık duygularını uyandırmak ve kuvvetlendirmek yoluyla, halkın moralini yüksek tutmak ve cesaret vermek için göreve çağrılmışlardır. Sovyetler Birliği bünyesindeki diğer milletlerde olduğu gibi, Karaçay-Malkar Türklerinin edebiyatında da “Ullu Ata Curt Kazavat” (Büyük Vatan Savaşı) teması önemli bir yer tutmaktadır. Dönemin şartlarına ve Sovyet yetkililerinin verdiği direktiflere uygun olarak, 1930'lu yılların sonlarından itibaren bütün Karaçay-Malkar şair ve yazarları eserlerinde Sovyet vatanının sarsılmaz gücünü ve yenilmezliğini işlemekte, vatana karşı gelebilecek tehlikelere karşı halkı uyarmakta ve gerektiğinde bütün halkı vatan için canlarını feda etmeye davet etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Propagandası, Sovyet Edebiyatı, Karaçay-Malkar Edebiyatı.

Reflections of Second World War in the Karachay-Balkar Literature within the frame of Soviet Propaganda

Abstract

This study deals with the effects of Second World War, which is called “The Great Patriotic War” by Russia and Ex-Soviet countries that defended their lands especially against Nazi Germany between 1941 and 1945, on Soviet literature and correspondingly its reflections on Karachay-Balkar literature. On the eve of going to the Second World War, Soviet Union has used literature very effectively in the context of propaganda activities in order to organize the army and the economy for the war and acquire the material and spiritual support of the nations in the union. Pro-Soviet regime poets and writers even the literati who were squelched during Stalin's administration were called for duty by the reason that “motherland is in danger” so as to stir and strengthen especially citizenship feelings and keep public morale high and encourage people. The theme of “The Great Homeland War” has an important place in the literature of Karachay-Balkar Turks like all other nations in the Soviet Union. Starting from the end of the 1930s, all Karachay-Balkar poets and writers have discussed the unshaken power and invincibility of Soviet motherland in their works, warned the people against the dangers to the motherland and invited them to sacrifice their lives for the motherland if required in accordance with the period's conditions and instructions, given by Soviet officers.

Keywords: Second World War, Soviet Propaganda, Soviet Literature, Karachay-Balkar Literature.

1. Giriş

İnsanlık tarihinin en büyük ve en kanlı savaşı olarak kabul edilen İkinci Dünya Savaşı’na elliden fazla devlet katılmış, yüz milyondan fazla askerî, bir o kadar da sivil personel dâhil olmuştur. Savaşa katılan devletlerin bütün askerî ve sivil güçleri ile ekonomik ve endüstriyel kaynaklarını seferber ettiği bu savaşın sonuçları çok ağır ve yıkıcı olmuştur. Bu savaşta yetmiş milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. Bu sayının neredeyse yarısının; yaklaşık otuz milyon insanın, eski Sovyetler Birliği vatandaşı olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla diğer devletlere göre eski SSCB’de bu savaşın etkileri ve sonuçları çok daha derin ve ağır olmuştur.

Bilindiği üzere 1914-1918 yılları arasında cereyan eden Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan siyasî, idarî, iktisadî ve hukukî antlaşmalardan doğan memnuniyetsizlikler yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemel yeni bir büyük dünya savaşının habercisi niteliğindedir. Mevcut durumdan memnun olmayan Almanya, İtalya ve Japonya gibi devletler uluslararası dengelerin kendi lehlerine değiştirilmesi yönündeki taleplerini sürekli dile getirmekteydiler. Bu sebeple bu üç devlet kendi aralarında anlaşarak “Mihver Devletleri” grubunu oluşturarak, çevrelerindeki ülkelere karşı saldırgan tavırlar içerisine girmişlerdir. Müteakiben; Japonya 18 Eylül 1931 tarihinde Mançurya’yı işgal etmiş, 7 Temmuz 1937 tarihinde de Çin’i istila ederek bir anlamda Pasifik havzasında İkinci Dünya Savaşı’nı başlatmıştır. Avrupa kıtasında ise İtalya 2 Ekim 1935 tarihinde Etiyopya’yı, 15 Nisan 1939 tarihinde de Arnavutluk’u ele geçirmiştir. Ve nihayet, Almanya 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya’yı işgal etmiş ve fiilen İkinci Dünya Savaşı’nı başlatmıştır. Çok geçmeden 3 Eylül 1939 tarihinde de İngiltere ile Fransa da, Almanya’ya karşı savaş ilan etmişlerdir (Hart, 2015: 21).

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasından kısa bir süre önce, Almanya ile Sovyetler Birliği arasında 23 Ağustos 1939 tarihinde gizli bir “saldırmazlık anlaşması” yapılmıştır. Bu anlaşma aslında iki ülkenin Doğu Avrupa’yı paylaşma anlaşmasıdır. Nitekim Almanya’nın Polonya’yı işgal etmesini müteakip, Sovyetler Birliği de payını almak için 17 Eylül 1939 tarihinde doğrudan Polonya’ya saldırmıştır. Neticede Almanya ve Sovyetler Birliği, 29 Eylül 1939 tarihinde Polonya’yı tam bir hâkimiyet altına alarak kendi aralarında bölüşmüşlerdir. Bilahare, Sovyetler Birliği 12 Mart 1940 tarihinde Finlandiya’yı, 28 Haziran 1940 tarihinde Romanya’yı işgal etmiş, 6 Ağustos 1940 tarihinde de Baltık devletlerini kendi topraklarına katmıştır (Armaoğlu, 1999: 185). Böylelikle Sovyetler Birliği, Almanya’nın taarruzundan önce, bütün dünyaya sözde “sömürü düzeninin karşısında olduğunu” resmî devlet ideolojisi olarak takdim ederken,

her ne kadar Mihver Devletleri içerisinde yer almasa da, en az onlar kadar saldırgan, işgalci ve emperyalist bir devlet olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.

Almanya, gizli “saldırmazlık anlaşması”na rağmen, 22 Haziran 1941 tarihinde ani ve hızlı bir şekilde taarruza geçerek SSCB topraklarını işgal etmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği böyle bir saldırıyı beklemediği için hazırlıksız yakalanmış, bu yüzden de Almanlar kısa bir süre içerisinde Leningrad-Moskova-Rostov havzasını hâkimiyet altına almışlardır. Ancak bir süre sonra toparlanarak direnişe geçen Sovyet ordusu 6 Aralık 1941 tarihinde başlattığı karşı taarruzla Moskova’yı Almanlardan geri almıştır. Bunun üzerine Almanlar güneye doğru çekilerek Stalingrad ve Kafkasya bölgesine yönelmişlerdir (Hart, 2015: 218).

Bütün Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı’nın dönüm noktası olarak kabul edilen, 23 Ağustos 1942-2 Şubat 1943 tarihleri arasında cereyan eden meşhur Stalingrad Muharebesinden sonra savaştaki üstünlük SSCB’ye geçmiştir. Bu tarihten sonra Sovyet orduları taarruza geçmiş, Almanlar sürekli gerilemiştir. Nihayetinde 9 Mayıs 1945 tarihinde Nazi Almanyası kayıtsız şartsız teslim olmuş ve mağlubiyeti kabul etmiştir (Armaoğlu, 1999: 207).

Rusya ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri tarafından “Büyük Vatan Savaşı” şeklinde adlandırılan, 1941-1945 yılları arasında, bilhassa Nazi Almanyasına karşı topraklarını savundukları İkinci Dünya Savaşı’nın Sovyet edebiyatı sahasındaki tesiri ve buna bağlı olarak da Karaçay-Malkar edebiyatındaki yansımaları oldukça kuvvetli olmuştur. Sovyet yetkilileri savaş döneminde yoğun şekilde gerçekleştirdikleri propaganda faaliyetleri çerçevesinde edebiyat sahasını da etkin bir şekilde kullanmışlardır. Sıklıkla “vatan toprakları tehlike altında” gerekçesiyle bilhassa yurttaşlık duygularını kuvvetlendirmek suretiyle halkın moralini yüksek tutmak ve cesaretlendirmek maksadıyla ülkedeki bütün şair ve yazarlar göreve çağrılmışlardır. Bu dönemde yaklaşık pek çok şair ve yazar gerek cephe ve gerekse cephe gerisinde kalemlerini adeta bir silah gibi kullanmak suretiyle Almanlara karşı büyük bir mücadele örneği sergilemişlerdir. Savaş sonrasında bunlardan yaklaşık beş yüz kadarına çeşitli madalyalar verilmiş, hata on kadarı da “Sovyetler Birliği Kahramanı” payesiyle taltif edilmiştir (Синявский, 1961: 5-6).

Dönemin en meşhur Sovyet-Rus yazar ve şairlerinden olan Aleksandr Tvardovskiy’nin Büyük Vatan Savaşının ansiklopedisi niteliğindeki “Vasilij Terkin” adlı eseri, Aleksey Surkov’un “Zafer Yemini” ve “Sığınak” adlı eserleri, Rus millî marşının da bestecisi olan Aleksandr Aleksandrov tarafından bestelenerek bir savaş marşı haline getirilen Vasiliy Lebedev-Kumaç’ın meşhur “Kutsal Savaş” başlıklı şiiri, Nikolay Tihonov’un “Kirov Bizimle” ve “Kızıl Ordu” başlıklı şiirleri, Mihail Şolohov’un “Vatan

için Savaştlar” adlı eseri, Konstantin Simonov’un “Bekle Beni” adlı şiiri gibi bu dönemde ortaya konulan belli başlı eserlerde genellikle Kızıl Ordunun yenilmezliği, Sovyet askerlerinin cephedeki yiğitlikleri ve canlarını fedâ etmeleri, vb. konular ele alınmıştır (Къараланы-Борлакъланы, 1990: 32).

Sovyetler Birliği hâkimiyetindeki diğer milletlerde olduğu gibi, Karaçay-Malkar Türklerinin edebiyatında da “Ullu Ata Curt Kazavat” (Büyük Vatan Savaşı) teması önemli bir yer tutmaktadır. Dönemin şartlarına ve Sovyet yetkililerinin verdiği direktiflere uygun olarak, 1930’lu yılların sonlarından itibaren bütün Karaçay-Malkar şair ve yazarları eserlerinde Kızıl Ordunun sarsılmaz gücünü ve yenilmezliğini işlemekte, vatana karşı gelebilecek tehlikelere karşı halkı uyarmakta ve gerektiğinde bütün halkı vatan için canlarını fedâ etmeye davet etmektedirler. Velhasıl, İkinci Dünya Savaşı arifesinde, bütün Sovyetler Birliğinde olduğu gibi, Karaçay-Malkar edebiyatı sahasında da savaş hazırlıkları tamamlamış, bütün şair ve yazarlar vatani korumaya hazır bir haldedir.

“Birinci Devre” şeklinde adlandırabileceğimiz ve aynı zamanda Sovyet rejiminin kuruluş yıllarında ön plana çıkmış olan İsa Karaköt, Davut Baykul, Muhammet Orus, Tohtar Borlak, Hasan Bostan ve Salih Hoçu gibi Karaçay-Malkar şair ve yazarları “kendi istekleriyle” savaşa katılarak muhtelif cephelerde Almanlara karşı Sovyet ordusu saflarında savaşırken hayatlarını kaybetmişlerdir. Müteakiben “İkinci Devre” olarak ve yine “kendi istekleriyle” savaşa katılan Osman Hubiy, Abdülkerim Baykul, Halimat Bayramuk, Kaysın Kuliy, Kerim Otar, Bert Gurtu, İbrahim Mamme, Safar Makit, Şaharbiy Ebze ve Azamat Süyünç gibi şair ve yazarların da pek çoğu savaştan elini, kolunu, bacağı, gözlerini veya başka bir organını kaybederek dönmüşlerdir (Къараланы-Борлакъланы, 1972: 5).

Savaşa katılan bu şair ve yazarlarla ilgili olarak sadece Karaçay-Malkar değil, Sovyet hâkimiyetindeki diğer Türk halklarının edebiyat tarihini ihtiva eden kitap ve makalelerde yer alan “kendi istekleriyle” şeklindeki bir ifadenin sürekli vurgulanması dikkat çekmektedir. Bunların bir kısmı Sovyet rejimine gerçekten inanmış kişiler olarak vatani kurtarmak maksadıyla ve kendi istekleriyle savaşa katılmış olabilirler. Ancak tamamının bu arzu doğrultusunda ve kendi istekleriyle “ölmek üzere” cepheye gittiklerini düşünmek pek de inandırıcı değildir. Muhtemelen bir kısmının “mecburiyetten” yani Sovyet rejiminin savaş sonrasında kendilerine yapılacak kötü muameleden korktukları için; bir kısmının da, Kırgız edebiyat eleştirmeni Salican Cigitov’un da ifade ettiği gibi, bir şair ve yazar olarak, sadece mensubu olduğu halkın içerisinde değil, bütün Sovyet Birliği çapında tanınmak, meşhur olmak isteği doğrultusunda katılmış olabilecekleri

düşünülebilir (Cigitov, 2004: 5). Nitekim öyle de olmuştur. Savaştan sonra memleketlerine sağ dönebilen şair ve yazarların kimisi Sovyetler Birliği çapında büyük şöhrete ulaşmış, kimisi de Sovyet rejimi tarafından el üstünde tutulmuş; hemen hepsi üst düzey makam ve mevkiilere getirilmiştir.

Sovyet yetkililerinin direktifleriyle, Karaçay-Malkar edebiyatında “Büyük Vatan Savaşı” teması, genel olarak Sovyet edebiyatıyla birlikte yol almıştır. Dönemin meşhur Sovyet-Rus şairlerinin eserleri Karaçay-Malkar şairlerine model olmuştur. Bu sebeple şekil ve muhteva bakımından bazı Sovyet-Rus şairlerinin eserleri ile Karaçay-Malkar şairlerinin eserleri arasında büyük benzerlikler vardır. Hatta bu eserlerin bazılarının başlıkları bile aynıdır. Meselâ Konstantin Simonov’un “Onu Öldür”, “Saldırı” ve Vera İnber’in “Düşmanı Yok Et”, “Vatanımız” başlıklı şiirleri ile Karaçay-Malkar şairleri Kerim Otar’ın “Saldırı Öncesinde”, “Biz Yemin Ediyorduk”, Halimat Bayramuk’un “Biz Galip Geliriz”, Kaysın Kuliy’in “Savaş Arifesinde”, “Yemin”, Davut Baykul’un “Yok Et Düşmanı Yerden, Gökten, Denizden” vb. başlıklı şiirleri neredeyse birbirlerinin aynıdır (Толгубов, 1978: 33).

2. Savaş Arifesinde: “İspanya İç Savaşı” ve “Japonların Saldırısı”

Birinci Dünya Savaşından sonra uluslararası sahada baş gösteren huzursuzluklar İspanya’yı da derinden etkilemiş, bilhassa ülke içerisindeki düzensizlikleri şiddetlendirmiş ve bir iç savaşın çıkmasına sebep olmuştur. 1936-1939 yılları arasında “Cumhuriyetçiler” ile “Milliyetçiler” arasında cereyan eden İspanya iç savaşı General Franco liderliğindeki milliyetçilerin galibiyetiyle sonuçlanmıştır. İspanya’da baş gösteren söz konusu bu iç savaşla Sovyetler Birliği, İtalya ve Almanya yakından ilgilenmişlerdir. Almanya ve İtalya, Milliyetçilerin lideri General Franco’nun emrine asker ve mühimmat gönderirken, buna karşılık Sovyetler Birliği de Cumhuriyetçilere destek vermiştir. Bir yandan SSCB’de İspanyol Cumhuriyetçileri lehine büyük gösteriler yapılırken, bir yandan da İspanya’daki Sovyet elçilik ve konsolosluk memurları Cumhuriyetçilere akıl hocalığı yaparak onları yönlendirmeye çalışmışlardır (Armaoğlu, 1999: 137).

İspanya’da cereyan eden iç savaşın Sovyet basını ve edebiyat sahasına yansımaları da olmuştur. İspanya’daki iç savaşa bizzat katılan ve orada cereyan eden olayları Sovyet basınına aktaran İlya Ehrenburg’un (1891-1967) “İnsan Neye İhtiyaç Duyar” (1937) adlı romanı, Aleksandr Afinogenov’un (1904-1941) “Selam, İspanya!” (1936) adlı piyesi ve yine İspanya iç savaşı sırasında Pravda gazetesi muhabiri olarak görev yapan ve ayrıca SSCB’nin gayri resmî bir devlet yetkilisi olmak suretiyle Cumhuriyetçilerin safında iç savaşta aktif olarak rol oynayan Mihail Koltsov’un (1898-1940) “İspanyol Günlüğü”

(1938) adlı eseri, Sovyetler Birliğinde ve diğer Doğu Bloku ülkelerinde büyük yankı bulmuştur (Къараланы, 1978: 198).

İspanya iç savaşı elbette Sovyet edebiyatıyla paralel olarak Karaçay-Malkar edebiyatına da yansımıştır. Mesela ilk olarak o dönemde edebiyat sahasına yeni girmeye başlayan Halimat Bayramuk’un (1917-1996) “Dolores İbarruri” adlı eseri epeyce bir ses getirmiştir. Şairin 1936 yılında “Kızıl Karaçay” gazetesinde yayımlanan bu şiiri, İspanya iç savaşına aktif olarak katılan meşhur Cumhuriyetçi liderlerden Bask kökenli İspanyol komünist siyasetçi ve yazar Dolores İbarruri (1895-1989) hakkındadır. Karaçay şairi Halimat Bayramuk bilâhare, İspanya iç savaşını Milliyetçilerin kazanması üzerine Sovyetler Birliğine iltica eden Dolores İbarruri ile Moskova’da bir araya gelerek görüşmüştür (Байрамукъланы, 2008: 492).

Karaçay-Malkar edebiyatında İspanya iç savaşıyla ilgili olarak asıl ses getiren eserler, Sovyet rejiminin yetiştirdiği en önemli Karaçay şairlerinden biri olan Davut Baykul (1902-1942) tarafından verilmiştir. Şairin İspanya iç savaşıyla ilgili yazdığı eserleri arasında “İspan Kızçık” (İspanyol Kız Çocuğu) başlıklı şiiri en meşhur olanıdır. Şair bu eserinde İspanya iç savaşında Milliyetçilere karşı mücadele eden Cumhuriyetçilerin direnişini, yiğitliklerini ve kahramanlıklarını coşkulu bir dille ifade ederken, ayrıca bütün dünyada ezilen ve tahakküm altında olan proleter zümrelerin birleşmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Eserin en dikkat çeken bölümü, Milliyetçilerin türlü türlü zulümlerine maruz kalan Cumhuriyetçilerin safında mücadele eden bir kadının, on üç yaşındaki küçük kızının gözleri önünde acımasız bir şekilde öldürülmesi kısmıdır. Küçük kız çocuğu bir taraftan annesinin kanlı bedenine sarılarak ağlarken, bir taraftan da intikam duygusuyla ve cesur bir şekilde, annesinin katillerinin yüzlerine karşı, babası tarafından annesinin öcünün alınacağını haykırmaktadır. Şair böylelikle savaşın çocukların üzerindeki etkisini öne çıkarılmak suretiyle, İspanya iç savaşında Franco kuvvetlerinin Cumhuriyetçilere yaptıkları zulmü vurgulanmaktadır (Байкѳулланы, 1959: 20):

İspan halkını kerti çaşını kızıma
Meni atam respublikan askerdi
Ma bu meni tabhan anamdı
Sizge cavluk etgendi bugünñe deri
Büğün ölgendi sizni koluğuzdan
Anı kanın atam alır barığızdan.

İspanyol halkının yiğit oğlunun kızımı
Benim babam Cumhuriyetçi askeridir
İşte bu da beni doğuran annemdir
Size karşı savaşı bugüne kadar
Bugün ölmüştür sizin elinizden
Onun kanını babam alır hepimizden.

İspanya iç savaşıyla ilgili olarak yine bu dönemde edebiyat sahasına yeni girmeye başlayan Tohtar Borlak’ın (1914-1942) “İspan Caşçık” (İspanyol Çocuk) başlıklı şiirinde de benzer bir şekilde, Milliyetçiler ile Cumhuriyetçilerin çatışmaları sırasında anne ve

babasını kaybeden bir İspanyol çocuğun acıklı durumu dramatize edilmektedir. Esere konu olan İspanyol çocuk, soğuk bir kış gecesi, üç gün boyunca aç ve susuz kalmış halde iken bir evin kapısını çalar. Ancak, kapıyı açan bir Franco askeridir ve çocuğun yüzüne sert bir tekme vurup kapıyı kapatır. Yere yığılan çocuk bir süre annesini hayal ederek ağladıktan sonra can verir (Борлакъланы, 1939: 12). Bir önceki şiirde olduğu gibi bu şiirde de küçük bir çocuğun masumiyeti üzerinden insanların duygularını manipüle etme söz konusudur:

Açı suvuk sanların buzlatıb
Caşçık cerni tırnab kerildi, sozuldu
Oy anam, kabırında koynuña al deb
Anası közünden ketmey, sözü tıyıldı

Keskin soğuktan bedeni donan
Çocuk yeri tırmalayıp gerildi, kasıldı
Ah annem, mezarında koynuna al diye
Annesini hayal ederek, sesi kesildi

Tañ atdı kaşların hımı tüyüb
Kün da mıdahlanıb tavlani carıtdı
Kanlı faşist caşçıkını arbazda tabıb
Ölükçüknü bağıuşha atdı.

Gün ağardı kaşlarını çatarak
Güneş de hüzünlenip dağları aydınlattı
Kanlı faşist çocuğu avluda bulup
Küçük cansız bedeni çöplüğe attı.

İkinci Dünya Savaşı arifesinde bir de Japonlar ile Sovyetler Birliği arasında bir dizi sınır çatışması yaşanmıştır. 1938-1939 yılları arasında cereyan eden bu çatışmaların önemli olanlarından biri de Hasan Gölü Muharebesidir. Sovyetler Birliğinin doğu sınırında Vladivostok şehrine yakın Hasan Gölü civarında 1938 yılının 29 Temmuz-11 Ağustos günlerinde meydana gelen bu çatışma Japonların saldırısıyla başlamıştır. Ancak, Sovyetler Birliği, Japonların bu saldırısına karşılık daha güçlü bir orduyla taarruz ederek bu çatışmadan galip çıkmıştır. Bu çatışmada her iki taraf da ağır kayıplar vermiştir. Fakat Sovyetlerin kaybı Japonlardan üç kat daha fazla olmuştur. Böylece Sovyetlerin insan unsuruna verdiği “değer” ölçüsü ilk defa bu çatışmayla gün yüzüne çıkmıştır. Ancak bu durum Sovyet edebiyat sahasına farklı şekilde yansıtılmıştır. Bu temaya ilişkin verilen eserlerde genellikle Sovyet askerlerinin Hasan Gölü Muharebesinde Japon askerlerine karşı gösterdikleri kahramanlıkları anlatılırken, Sovyet ordusunun yenilmezliği vurgulanmaktadır. Meselâ, Davut Baykul’un “Hasannı Tulparlarına” (Hasan Gölünün Yiğitlerine) adlı eserinde Sovyet ordusunun tahrip gücünden övgüyle bahsedilmektedir (Байкьулланы, 1959: 20):

Gürüldey kurç samoletle baradıla
Kanlı cavnu töppesinde kathanlay
Üslerine korğaşınla cavadıla
Cayğı künde katı buzla cavğanlay
Tankala da baradıla uluğanlay
Taş-tav, tob da tıyalmadı alların
Karşçılanıb süññüleni burğanlay
Avladıla Hasan kölnü çağaların.

Gürüldeyerek çelik uçaklar gidiyor
Kanlı düşmanın tepesinde odaklanıp
Üzerlerine kurşunları yağdırıyor
Sanki yaz gününde dolu yağıyor
Tanklar da gidiyor uğuldayarak
Dağ taş, toplar da kesemedi önlerini
Karşı durup süngüleri çevirince
Aldılar Hasan gölünün yakalarını.

Yine aynı muharebeyle ilgili olarak Tohtar Borlak’ın “Lötçikni Cırı” (Pilotun Türküsü) adlı eserinde de Sovyet hava gücünün üstünlüğü ve pilotların kahramanlığı anlatılmaktadır (Акбаев vd., 1965: 261):

Kurç kuşumu ot cüregi tebedi
Propelleri hoynuh kibik katadı
Süt uyuğança turğan bulutlanı
Kıppa kıppa, sılıb sılıb atadı

Çelik kuşumun ateş yüreği çarpıyor
Pervaneleri topaç gibi dönüyor
Mayalanmış süt gibi duran bulutları
Yumak yumak, kesip kesip dağıtıyor

Yapon samuray cayak etin aşaydı
Kanlı suvsabdan kurğaksıb avuzu
Ol hamhot ursa, caññıdan cavudururma
Hasan kölnü korğaşın caññurun.

Japon samuray yanaklarını ısıyor
Kanlı içkiden içerek kurumuş ağzı
O suratını gösterirse yine yağdırırım
Hasan gölüne kurşun yağmurunu.

3. İkinci Dünya Savaşı’nın Başlaması ve Caydırıcı Güç: “Yenilmez Kızıl Ordu”

Almanya’nın Polonya’yı işgal etmesi üzerine, İngiltere ile Fransa da Almanya’ya karşı savaş ilan etmiş ve böylece Avrupa kıtasında İkinci Dünya Savaşı resmen başlamıştır. Bu arada Sovyetler Birliği de bir taraftan sessiz sedasız bir şekilde Polonya, Romanya, Finlandiya ve Baltık devletlerini işgal ederek kendi topraklarına katarken, bir taraftan da Almanya ile gizli bir saldırmazlık anlaşması yapmasına rağmen Almanların kendilerine de saldırabileceği endişesiyle bir telaş ve tedirginlik haline girmiştir. Bu sebeple içte ve dışta “dosta ve düşmana karşı” sahip olduğu askerî gücünü göstermek için süratle propaganda faaliyetlerine başlamıştır.

Birinci Dünya savaşından sonra başta Sovyetler Birliği olmak üzere dünyadaki belli başlı büyük devletler yeni bir savaş ihtimaline karşı süratle silahlanmaya başlamışlardı. Bu aynı zamanda her bir devletin kendisine dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı bir korkutma ve caydırma siyasetidir. Bir devletin, diğer bir devletle karşı, üstün silahlarla donatılmış kuvvetli bir orduya sahip olduğunu göstermesi, karşıdan gelecek her türlü tehdite karşı önceden önlem alma maksadıyla yapılmış bir propaganda faaliyetidir. Bu aynı zamanda içeride de kendi vatandaşı nezdinde bir güven ve gurur vesilesidir. Ayrıca vatandaşın devletine karşı mensubiyet ve sadakat hislerini kuvvetlendirir. Sovyetler Birliği bu propagandayı “Kızıl Ordu” vasıtasıyla hem içeride, hem de dışarıda yoğun ve başarılı bir şekilde icra eden ülkelerin başında gelmektedir. Ruslar gerek askerî gösteri ve törenler yoluyla, gerekse işitsel, görsel ve yazılı basın yoluyla başarılı bir şekilde gerçekleştirdikleri bu yöndeki propaganda faaliyetlerini edebiyat sahasına da taşımışlardır.

Avrupa kıtasında İkinci Dünya Savaşı’nı resmen başlamasıyla birlikte Sovyet basınında ve edebiyat sahasındaki en önemli konu “Yenilmez Kızıl Ordu” teması olmuştur. Başta Nikolay Tihonov’un “Kızıl Ordu” başlıklı şiiri olmak üzere (Тихонов, 1943: 5), Vera İnber’in “Kızıl Asker” başlıklı şiiri (Инбер, 1954: 198), yine Aleksandr Prokofev’in “Kızıl Ordu Yürüyor” ile Vladimir Lifşits’in “Ordunun Yolu” başlıklı şiirleri bu temanın en bilinen örneklerindedir (ЯЦЫНОВ, 1943: 41, 46). Komünist Partinin direktifiyle, bu propaganda şiirlerinin benzerleri, Sovyet hâkimiyetindeki Rus olmayan milletlerin dillerinde de kaleme alınmıştır. Bu şiirler, Rus şairlerinin eserleriyle hemen hemen aynıdır, hatta onların kopyasıdır dersek abartmış olmayız. Meselâ Karaçay şairi Abdülkerim Batça’nın (1902-1935) Sovyet ordusuna adeta bir methiye niteliğini taşıyan “Kızıl Asker” başlıklı şiiri bunlardan biridir. Şair eserinde Kızıl Ordunun üstünlüğünü ve yenilmezliğini coşkulu bir şekilde dile getirmektedir. Bu şiir bilâhare bestelenerek bir Sovyet marşı haline getirilmiştir (Акбаев vd., 1965: 217):

Suvda cüzüb, cerde cürüb, tobla atabız Kuşla kibik kökde uçub, otla çaçabız Tuçdan okla, kurç kılıçla baylab biz belge Duniya zalimlikni ezib, kömebiz cerge	Suda yüzüp, yerde yürüyüp, toplar atıyoruz Kuşlar gibi gökte uçup, ateşler saçıyoruz Tunç okları, çelik kılıçları kuşanıp biz bele Dünyadaki zalimliği ezip, gömüyoruz yere
Cer carılıb, ot çaçılrsa, bir korkuv salmaz Sav duniyada, bir asker da bizge teñ bolmaz Bu berilgen erkinlikni bizden kişi almaz Ma biz Kızıl askerni asker horlamaz.	Yer yarılıp, ateş saçılrsa, bir korku veremez Bütün dünyada, bir asker bile bize denk olamaz Bu verilen özgürlüğü bizden kimse alamaz İşte bu bizim Kızıl Ordu’yu hiçbir ordu yenemez.

Yine kendi isteğiyle Kızıl Orduya yazılarak savaşa katılan ilk devre Karaçay şairlerinden Hasan Bostan (1905-1942) da, iki ağabeyi ile birlikte, Sovyet ordusu saflarında Almanlara karşı savaşırken genç yaşta hayatını kaybetmiştir. Edebiyat sahasına yeni girmeye başlayan Hasan Bostan “Horlanmazlık Kızıl Asker” (Yenilmez Kızıl Ordu) başlıklı şiirinde, Kızıl Ordunun sahip olduğu gücünden bahisle, vatan topraklarına göz diken düşmanların paramparça edileceğini söylemekte, böylelikle Kızıl Ordunun üstün gücü ve yenilmezliğini vurgulamak suretiyle bütün dünyaya savaşa hazır olduklarını ifade eden açık bir mesaj vermektedir (Бостанланы, 1962: 11):

Bizni askerni karıvuna Sıñnar asker teñ bolmaz Curtha öşün salğan har cav Uvalmay bir da kalmaz Umut etmesin kanlı cav Bizden eli cer almaz Kızıl askerni katına Çırtda cuvuk kelalmaz.	Bizim ordunun gücüne Hiçbir ordu denk olamaz Vatana saldıran her düşman Paramparça olmadan kalmaz Ümit etmesin kanlı düşman Bizden bir karış toprak alamaz Kızıl Ordunun yakınına Hiçbir şekilde yaklaşamaz.
--	---

Alman ve İtalyanlardan müteşekkil “faşist” ordusunun Sovyet topraklarına saldırma ihtimaline karşı bir Kızıl Ordu mensubu olarak her daim hazır ve tetikte olduğunu bildiren bir diğer şair de Muhammet Orus’tur (1916-1942). Bu şair de diğerleri gibi kendi arzusuyla Kızıl Orduya katılmış ve cepheye Almanlara karşı savaşırken genç yaşta hayatını kaybetmiştir. Şairin, Almanların Sovyetlere taaruzu arifesinde kaleme aldığı “Toru Atım” (Doru Atım) ve “Kurç Kılıçım” (Çelik Kılıcım) adlı şiirleri meşhurdur. Şair bu iki eserinde; Kızıl Ordu askerlerinin Sovyet kolhozlarında yetiştirilen iyi cins “doru atlar”ın üzerinde ve bellerinde keskin bilenmiş “çelik kılıçlarıyla” düşman taarruzuna karşı hazır ve nazır olduklarını ifade etmektedir (АКБАЕВ vd., 1965: 249):

Kazavatha biz har minutda hazırız
Kurç kılıçlarımızı citi bileb
Faşist itle bizni kanlı cavlarımız
Atlarığızğa minigiz çaşla deb
Komandirle bizge komanda bergenley
Sekirib kobub men katı uruşha tebrerme

Savaşa biz her dakika hazırız
Çelik kılıçlarımızı keskin bileyip
Faşist itler bizim kanlı düşmanlarımız
Atlarınıza binin gençler diye
Komutanlar bize emir verdiğinde
Sıçrayıp kalkarak ben savaşa giderim

Men ata curtnu aslan köllü tavkel cigiti
Bir curtnu da tar özeni, karañı çegeti
Bizden kutharmaz faşist Gitlerni kalak itin
Murdar Mussolinini ciyirgenilgen egetin.

Ben, ata yurdun aslan yürekli, cesur yiğidi
Yurdun bir dar vadisi, karanlık ormanı dahi
Bizden kurtaramaz faşist Hitler’in uyuz itini
Katil Mussolini’nin tiksindiren uşağını.

4. Almanların Sovyetlere Saldırması: “Büyük Vatan Savaşı” veya “Kutsal Savaş”

Almanlar 22 Haziran 1941 tarihinde ani ve hızlı bir şekilde Sovyet sınırlarını geçerek “yenilmez” Kızıl Ordu birlikleri perişan ederek kısa süre içerisinde Moskova kapılarına dayanmışlardır. Gizli saldırmazlık anlaşmasına binaen Almanlardan böyle bir saldırı beklemeyen J. Stalin başlangıçta sinir krizlerine girmişse de kısa bir süre sonra toparlanarak bir dizi önlemler almaya koyulmuştur. J. Stalin ilk olarak bütün Sovyet halkına hitaben yaptığı: “Yoldaşlar, yurttaşlar, kardeşlerim... Vatanımız ciddi bir tehlike altındadır...” şeklinde başlayıp, “Tüm gücümüzle desteğimiz kahraman Kızıl Ordu için! Halkımızın tüm gücünü düşmanın ezilmesine seferber edelim! Zafer için ileri!” şeklinde tamamladığı meşhur 3 Temmuz 1941 tarihli konuşmasıyla (Güvenir-Parlak, 2018), “Büyük Vatan Savaşı” şeklinde adlandırdığı “Kutsal Savaş”ı ilan ederek, bütün Sovyet halkını düşmana karşı vatani savunmak için seferberliğe çağırmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere İkinci Dünya Savaşı, günümüz Rusya Federasyonunda ve eski SSCB ülkelerinde “Büyük Vatan Savaşı” (veya Büyük Vatanseverlik Savaşı) şeklinde adlandırılmakta ve daha ziyade 22 Haziran 1941 ile 9 Mayıs 1945 tarihleri arasında cereyan eden, eski SSCB’nin Nazi Alman ordularına karşı topraklarını savunduğu savaşları kapsamaktadır (Can, 2012: 43).

J. Stalin’in direktifleriyle, Sovyetler Birliği hâkimiyetindeki milletlerin maddî ve manevî desteğini almak için baskıcı politikalar bir kenara bırakılarak, basın ve edebiyat sahası yoluyla yoğun bir şekilde propaganda faaliyetleri başlatılmıştır. Bu sebeple Sovyet rejimi taraftarı şair ve yazarların yanı sıra savaş öncesinde Stalin tarafından susturulan şair ve yazarlar bile vatan toprakları tehlike altında gerekçesiyle göreve çağrılmışlardır (Türker, 2002: 332).

Orta dereceli okullarda bile sözde “sosyalist hümanizm” fikrinin temellerini oluşturan ilkelerden birinin de “vatanı korumak” olduğu, bu sebeple vatan topraklarının düşman eline geçmesini önlemek için bütün Sovyet vatansesverleri gibi her bir öğrencinin gerekirse cepheye giderek düşmana karşı savaşması gerektiği propaganda edilmiştir (Къазалылары, 1982: 42).

Müteakiben bütün ülke çapında ve yerel düzeyde basın ve matbuat faaliyetlerinde müthiş bir gelişme yaşanmıştır. Başta “Pravda” (Gerçek) ve “İzvestiya” (Haber) olmak üzere Sovyetler çapında yayın yapan büyük gazetelerin tirajı inanılmaz bir şekilde arttırılmış, pek çok yeni gazete ve dergi yayınlanmaya başlamıştır. 1928 yılında Sovyetler genelinde 9.4 milyon tirajla 1.197 adet gazete yayınlanırken, bu sayı savaşın başlamasından sonra 8.806 adet gazeteye ve 38.4 milyon tiraja ulaşmıştır. Yine bu dönemde Karaçay’da yayınlanan ve yaklaşık 3 bin tirajı olan “Kızıl Karaçay” gazetesinin baskısı 9 bine çıkarılmıştır (Магулаева, 2010: 114-115).

Savaşın ilk günlerinde Pravda ve İzvestiya gazetelerinde Almanların taarruzu karşısında Sovyet ordusunun büyük kayıplar vererek geri çekilmesi gizlenmiş, daha çok cephede savaşan askerlerin erzak gereksinimi sağlamak için tarımsal faaliyetlerin arttırılması üzerine yazılan haberler yer almıştır (Аванесян, 2015: 49). Çünkü Kızıl Ordunun vaziyeti, öyle savaş öncesinde kaleme alınan şiirlerde yansıtıldığı gibi “yenilmez” değil, bilâkis oldukça berbat bir haldedir. Disiplinsizlik, askerî teçhizat ve lojistik unsurların yetersizliği, Kızıl Ordunun Almanlar karşısında gerilemesinin en büyük sebeplerinden birkaçıdır. Ancak bu gerilemenin belki de en önemli sebebi Kızıl Ordu askerlerindeki millî mensubiyet duygusunun eksik olmasıdır. Kızıl Ordu generalleri bile fırsatını bulduklarında maiyetlerindeki askerlerle birlikte Almanların tarafına geçmekteydiler. Ancak bütün bu olumsuzlukların hiçbiri gazetelerde yansıtılmamış, tam tersine cepheden çeşitli haberler başlığı altında Kızıl Ordunun Almanlara karşı kahramanca direnişleri anlatılmıştır (Sınar Uğurlu, 2009: 1754).

Karaçay’da bu dönemde “Kızıl Karaçay” adıyla yayınlanmaya başlayan gazetenin neredeyse bütün sayfaları savaşla ilgili konulara ayrılmıştır. Rus gazetelerinde olduğu

gibi burada da, kolhoz ve sovхозlarda çalışan halkın cepheye erzak temini için daha çok çalışarak üretimi arttırmaları teşvik edilmekte, bazı kolhoz çalışanlarının fotoğrafları da konulmak suretiyle ne kadar çok patates yetiştirdikleri anlatılmaktadır. Aynı şekilde çok hayvan yetiştirip et ve süt üretimini arttıran kişilerden de övgüyle bahsedilmektedir. Böylelikle Kızıl Orduya lojistik destek için bütün halkın seferber olması gerektiği vurgulanmaktadır. Gazetenin bir sayfasında da “Frontdan Kelgen Pismola” (Cepheden Gelen Mektuplar) başlığı altında, cephede savaşan askerlerden gelen sözde mektuplar aracılığıyla Kızıl Ordu askerlerinin cephede gösterdikleri kahramanlıklar anlatılmaktadır. Cepheden gelen mektuplara göre hali hazırda Sovyet ordusu biraz akamete uğramış olsa da, Almanların er ya da geç yenileceği, Kızıl Ordunun nihai zafere ulaşacağı bildirilmektedir (Блимголары-Лайпанлары, 1975: 170).

Edebiyat sahasına gelince; savaş arifesinde bilhassa şiirde işlenen “düşmanı korkutma ve caydırma” temaları, savaş başladıktan sonra “vatan savunması” ve “seferberlik” temalarına kaymıştır. Bu dönemde; M. Şolohov, A. Tolstoy, A. Tvardovski, K. Simonov, M. İsakovski, N. Tihonov, İ. Ehrenburg, V. Lebedev-Kumaç gibi meşhur Sovyet şair ve yazarları bizzat savaşa katılarak eserlerinde bir taraftan Sovyet ordusunun cepdede düşmana karşı gösterdikleri kahramanlıkları coşkulu bir şekilde yansıtırlarken, bir taraftan da bütün Sovyet halkını vatan savunması için düşmanla mücadele etmeye ve seferberliğe çağırırmaktadırlar (Къараланы-Борлакъланы, 1984: 48).

Karaçay-Malkar şairleri de aynı şekilde, kimisi orduya yazılarak bizzat cephede savaşmak suretiyle; kimisi de cephe gerisinde ama kalemlerini bir silah gibi kullanarak suretiyle düşmana karşı vatani savunmak için canlarını feda etmeye hazır olduklarını ifade etmektedirler. Bu şairlerinin pek çoğu yukarıda isimleri sayılan meşhur Sovyet şairlerini ve onların eserlerini model almışlardır (Маммеев, 1978: 122).

İsa Karaköt, Davut Baykul, Tohtar Borlak, Hasan Bostan, Muhammet Orus, Salih Hoçu ve daha pek çok genç Karaçay-Malkar şairi Kızıl Orduya yazılarak savaşa katılmışlar ve cephede Almanlara karşı Sovyet ordusu saflarında savaşırken hayatlarını kaybetmişlerdir. “Birinci Devre” adını verebileceğimiz yukarıda isimleri sayılan bu şairlerin içerisinde ortaya koyduğu eserleriyle en dikkat çeken Davut Baykul’dur. Savaş arifesinde bir yandan köy okullarında öğretmenlik yaparken, bir yandan da gazetecilik işini sürdüren Davut Baykul, Sovyetler Birliğinin İkinci Dünya Savaşı’na savaşına dâhil olması üzerine hemen orduya yazılarak savaşa katılmış; savaş sırasında bir yandan Sovyet ordusu namına askerî gazetecilik işini sürdürürken, bir yandan da şiir yazmayı da ihmal etmemiş, savaşla ilgili pek çok şiir kaleme almıştır. Meselâ, 1941 yılında propaganda

maksadıyla basılan “Ata Curt Üçün Alğa: Karaçay Poetleri Cırları” (Vatan İçin İleri: Karaçay Şairlerin Şiirleri) adlı kitapta yer alan şiirlerin yarısından fazlası Davut Baykul’a aittir. Yine “İspan Kızçık” (İspanyol Kız Çocuğu), “Ata Curt Üçün Alğa” (Vatan İçin İleri), “Ur Cavnu Cerden, Suvdan, Kökden” (Yok Et Düşmanı Yerden, Denizden, Gökten), “Hasannı Tulparlarına” (Hasan Gölü Yiğitlerine), “Prizivnikni Cırı” (Askerin Türküsü), “Ata Curtuñ Senden Anı İzleydi” (Ata Yurdun Senden Bunu İstiyor), “Cavnu Cer Tübüne Suğarbız” (Düşmanı Yerin Dibine Gömeriz), “Cutulur Cerge” (Yutulur Yerin Altına), “Kazavat Cır” (Savaş Türküsü), “Kazavatçı Süygen Kızına” (Savaşçıdan Sevdiği Kıza), “Kız Süygen Caşına” (Kızdan Sevdiği Delikanlıya), Üç Öhtemge” (Üç Kahramana), “Öhtemleni Ölümleri” (Kahramanların Ölümü), vb. başlıklı eserleri savaşa ilgili şiirlerdir. Bu sebeple Davut Baykul’u bir “Savaş Şairi” şeklinde adlandırmak çok da yanlış bir tabir olmayacaktır. Davut Baykul savaşa ilgili kaleme aldığı “Ata Curt Üçün Alğa” (Vatan İçin İleri) adlı eserinde bütün halkın düşmana karşı birleşmesini, küçük büyük, genç yaşlı demeden herkesin eline silah alarak cepheye koşmasını, cephe gerisindekilerin de ellerinde ne var ne yok bütün varlıklarını cepheye göndermelerini, gerektiğinde canlarını fedâ etmelerini istemektedir (Тоxчуков, 1941: 5):

Birleş har bariñ kalmay artha	Birleşin hepiniz, durmayın geri
Ulluğa, gitçege, kartha deri al savutnu	Büyük, küçük, ihtiyar demeden alın silahı
Kışa et ala tuthan umutnu	Kesin onların umutlarını
Sal frontha, kızğanma malıñı	Gönder cepheye, kıskanma malını
Kerek bolsa ber curtuñ üçün canıñı!	Gerekirse ver yurdun için canını!

Yine aynı şairin “Prizivnikni Cırı” (Askerin Türküsü) başlıklı şiirinde, şair vatan topraklarına saldıran “domuz suratlı” Almanların paramparça edileceğini oldukça öfkeli bir şekilde ifade etmektedir (Байкзулланы, 1959: 13):

Çabhanlanı uvatırbız barısın	Saldıranları parçalarız hepsini
Ekinçide alnı beri burmazça	Tekrar bu tarafa yönelemesinler
Bizni Sovyet baçhabızını içine	Bizim Sovyet bahçemizin içinde
Ala toñuz hamhotların urmazça.	Domuz suratlarını gösteremesinler.

Balkar şairleri; Safar Makit’in “Borçluma Curtuma” (Borçluyum Yurduma), “Tıñıla” (Dinle), “Rodinam” (Vatanım), Said Şahmurza’nın “Boluş Kralıña” (Yardım Et Devletine), Bert Gurtu’nun “Biz Hazırbız” (Biz Hazırız) başlıklı şiirlerinde, bütün Sovyet halklarının düşmana karşı vatan savunması için seferberlik çağrısı söz konusudur. Safar Makitov’un “Borçluma Curtuma” (Borçluyum Yurduma) adlı eserinde vatanın düşman işgalinden kurtarılması için gece gündüz demeden çalışılması gerektiği vurgulanmaktadır (Макитов, 1958: 5; Урусбиева, 1978: 105):

Borçluma men künümde, keçemde
Borçluma men işimde, küçümde
Curtumu küçlerge, kurç eterge
Curtumu cavların gunç eterge.

Borçluyum ben gündüzümde, gecemde
Borçluyum ben işimde, gücümde
Yurdumu güçlendirmeye, çelikleştirmeye
Yurdumun düşmanlarını yok etmeye.

Said Şahmurzayev de “Boluş Kralıña” (Yardım Et Devletine) başlıklı şiirinde benzer şekilde düşman kapıya dayanmadan önce bütün Sovyet halkının var gücüyle çalışarak savaşa hazır olması gerektiğini ifade etmektedir (Шахмурзаев, 1957: 68):

Düşman sañña katılğınçı
Sen karıvuñ tohtağınçı
Boluş coldaş kralıña
Ömür seni bitdirginçı
Kartlık kesin bildirginçı
Küreş, işle, kralıña.

Düşman sana gelmeden
Sen, gücün tükenmeden
Yardım et yoldaş devletine
Ömür seni bitirmeden
İhtiyarlık kendisini göstermeden
Uğraş, çalış, devletine.

Modern Karaçay-Malkar şiirinin kurucusu olarak kabul edilen ve Büyük Vatan Savaşı sırasında 80’li yaşlarda olan Kâzım Möçü’nün (1859-1945) bu dönemde kaleme aldığı savaş temalı “Biz Horlarbiz (Biz Galip Geliriz), “Nemets Kirgendi” (Alman Girmiş), “Carlı Bala” (Zavallı Çocuk), “Bu Uruş Degeniñ Nedi” (Bu Savaş Dediğin Nedir) başlıklı şiirleri de mevcuttur. Şair “Biz Horlarbiz (Biz Galip Geliriz) başlıklı eserinde Sovyet ordusunun er ya da geç bu savaşı kazanacağını söylemektedir (Мечиланы, 1989: 263):

Nemets bize kacav boldu
Çegibizge savut burdu
Bizge bergen sözün buzdu
Asırı mardadan ozdu

Alman bize karşı oldu
Hududumuza silah çevirdi
Bize verdiği sözü bozdu
Fazlasıyla haddini aştı

Sovyet vlastını alalmazla
Bayrağın maltayalmazla
Bir cumduruk bolurbuz
Bizden küçlü bolalmazla.

Sovyet ülkesini alamazlar
Bayrağını çiğneyemezler
Biz bir yumruk oluruz
Bizden güçlü olmazlar.

“Büyük Vatan Savaşı”yla ilgili edebiyat sahasında çokça işlenen bir başka önemli tema ise askerlik çağına gelmiş Sovyet gençlerinin “kendi istekleriyle” ve “koşa koşa” Kızıl Orduya yazılmalarıdır. Sovyet yöneticilerinin direktifleriyle şairler özellikle bu konuyu eserlerinde sıkça dile getirmişlerdir. Aslında bunun sebebi de bu Sovyet gençlerinin askerlik görevinden “koşa koşa kaçmaları”dır. Zira savaşın yakıp kavurucu ateşiyle karşılaşan, başta Rusların kendileri olmak üzere, Sovyetlerin hâkimiyetindeki milletlere mensup pek çok genç cepheye gitmemek için asker kaçağı olmuştur. Sovyet ideolojisine yürekten inanmış az sayıdaki yerli komünist aydın ve diğer okumuşları

saymazsak, Sovyet hâkimiyetindeki Rus olmayan milletlerin, özellikle de Türk halklarının bu “Büyük Vatan Savaşı”yla hemhâl olmaması da yadırganmamalıdır. Kırgız edebiyat eleştirmeni Salican Cigitov’un haklı olarak ifade ettiği üzere hiç kimse savaş meydanına öyle sevinçle ve atılarak gitmez. Ancak ve ancak yaşadığı ülkenin millî bilincini ve değerlerini tam anlamıyla özümsemiş insanlar vatanlarını savunmak için kendi istekleriyle savaşa giderler ve bu uğurda da canlarını seve seve feda edebilirler (Cigitov, 2004: 17). Fakat ortada temelleri kan ve gözyaşıyla inşa edilen “Sovyet Vatanı” ile bunun içerisinde oluşturulmaya çalışılan suni “Sovyet Ulusu” yalanından başka bir şey bulunmamaktadır.

Sovyet ordusuna yazılmayı ve cepheye gitmeyi reddeden asker kaçaklarının sayısı çok fazla artmaya başlayınca, Sovyet yetkilileri bir taraftan bu asker kaçaklarını yakaladıkları yerde kurşuna dizerek öldürürken, bir taraftan da Sovyet ordusunun asker sayısını arttırmanın yollarını arıyorlardı. Bu sebeple bir propaganda aracı olarak edebiyat sahası da devreye sokulmuş; Sovyet rejiminin kadrolu şairleri tarafından “kendi istekleriyle Sovyet ordusuna yazılarak cepheye koşan vatansever gençlerin” konu edildiği pek çok şiir kaleme alınmıştır. Bu tür şiirlerde dikkat çeken bir başka husus da, oğullarını askere uğurlayan “hüzünlü ve buruk anneler” yerine, “sevinçli ve mutlu anneler”in tasvir edilmesidir. Bunun en belirgin örneğini Hasan Bostan’ın “Kuvançlı Ana” (Mutlu Anne) başlıklı şiirinde görmek mümkündür. Eserde oğlunu askere gönderen bir annenin tarif edilmez bir mutluluk içerisinde (!) olduğu vurgulanmaktadır. Sözde bu “mutlu anne” oğluna Sovyet vatanı için hiç çekinmeden canını feda etmesi gerektiğini sıkıca öğütlemektedir (Бостанланы, 1962: 15):

Alğın unuğub, endi kün tabhan
Sıyılı ana curtun süyedi
Nasıblı ana kuvançdan tolub
Çaşın askerge iyedi

Sen barasa curtuñu saklarğa
Cokdu köb ayırım, köb derim
Sen borçlusa ata curtuñu
Cigitça saklarğa çeklerin

Curtha kol uzatsa kanlı cavuñ
Küydürürse, açu urursa
Ahrığa deri Sovyet curtuña
Canıñı da ayamay turursa.

Önce kederliyken, şimdi mutlu olan
Muhterem anne yurdunu seviyor
Kutlu anne, içi mutlulukla dolan
Oğlunu askere gönderiyor

Sen gidiyorsun yurdunu korumaya
Yok diyecek fazla bir sözüm
Sen borçlusun ata yurduna
Hudutlarını yiğitçe korumaya

Vatana el uzatırsa kanlı düşman
Yakarsın, acımadan vurursun
Sonuna kadar Sovyet vatanını
Canını esirgemedi korursun.

Savaş şairi Davut Baykul’un “Ata Curtuñ Senden Anı İzleydi” (Ata Yurdun Senden Bunu İstiyor) başlıklı şiirinde de aynı temayı görebiliriz. Bir anne ile oğlu arasında geçen diyaloglardan oluşan eserde, bir annenin vatan topraklarını düşmana karşı savunması için oğlunu askere gönderirken onu cesaretlendirmesi hikâye edilmektedir (Тоxчыков, 1941: 10):

Ayhay balam, atlançı sen coluña
Ata curtuñ senden anı izleydi
Kılıcını sermeb alıb koluña
Şıbılaça, cavğa öhtem kir deydi

Haydi yavrum, çık artık sen yoluna
Ata yurdun senden bunu istiyor
Kılıcını çekerek alıp koluna
Yıldırım gibi düşmana saldır diyor

Tav kuşça çıkçı miyik köklege
Suvğa kirsen çabakça cüz teñizde
Serme cavnu, iyme bizni çeklege
Ata curtuñ ol borçnu saladı sizge.

Kartal gibi çık sen yüksek göklere
Suya girdiğinde balık gibi yüz denizde
Karşı dur düşmana, geçirme serhaddimize
Ata yurdun bu vazifeyi veriyor size.

Bu dönemde Sovyet şiirinin genelinde olmak üzere bir “mektup şiiri” cereyanı başlamıştır. Genellikle cephede düşmana karşı savaşan bir askerın annesine, kız kardeşine veya sevgilisine yazdığı mektup tarzında kaleme alınan bu tür eserlerin ilk örneklerini yine savaş döneminin önde gelen Rus şairlerinden Konstantin Simonov “Açık Mektup”, “Boş Sayfa” ve “Bekle Beni” ile Dimitriy Bıkov “Kızın Mektubu” başlıklı şiirleriyle vermişlerdir. Müteakiben bu “mektup şiiri” Sovyet hâkimiyetindeki diğer Türk halklarının şiirinde olduğu gibi Karaçay-Malkar şiirine de sirayet etmekte gecikmemiştir. Davut Baykul’un “Kazavatçı Süygen Kızına” (Askerden Sevgilisine) ve “Kızdan Süygen Caşına” (Kızdan Sevgilisine), Tohtar Borlak’ın “Çekçi Zavurnu Zariyatha Pismosu” (Sınır Muhafızı Zavur’un Zariyat’a Mektubu), Canakayıt Zalihan’ın “Frontdan Pismo” (Cepheden Mektup), Kerim Otar’ın “Anama Pismo” (Anneme Mektup), Kaysın Kuliy’in “Egeçime Pismo” (Kız Kardeşime Mektup), Osman Hubiy’in “Kanlı Künde Kanatım” (Kanlı Günde Kanadım) ve daha pek çok Karaçay-Malkar şairi tarafından kaleme alınan bu tür eserlerde şairler genellikle cephede görev yapan askerlerin ağzından bir taraftan anneye, kız kardeşe veya sevgiliye duyulan özlem duygusunu ifade ederlerken, bir taraftan da kutsal vatan topraklarını düşmana karşı kanlarının son damlasına kadar koruyacakları mesajını vermektedirler (MAMMEEB, 1978: 132).

Davut Baykul’un “Kazavatçı Süygen Kızına” (Askerden Sevgilisine) başlıklı şiirinde bir askerın vatanı düşmana karşı korumak için cepheye giderken sevdiği kıza yazdığı mektupta, kesin bir ifadeyle vatanı işgal eden düşmanın yok edileceğine dair bir mesaj verilirken, vatan toprakları düşmandan temizlendikten sonra, iki sevgilinin düğünü ile zafer bayramının birlikte yapılacağı müjdelenmektedir (Тоxчыков, 1941: 13):

Adilhan ADİLOĞLU, “Sovyet Propagandası Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı’nın Karaçay-Malkar Edebiyatındaki Yansımaları”, *Mavi Atlas*, 7(1)/2019: 16-51.

Ey meni karakaş süygenim
Kuturğan it kirgendi curtha
Sav kal endi sıylı nögerim
Men keteme kazavatha

İtleni kurutub ceterbiz
Basdırıb cerge sanların
Elibiz bla birge eterbiz
Eki kuançını toyların

Ey benim kara kaşlı yârim
Kudurmuş it girmiş vatana
Hoşça kal şimdi kıymetli yârenim
Ben gidiyorum savaşa

İtleri yok edip döneriz
Gömerek toprağa cesetlerini
Vatanımızla birlikte yaparız
İki sevincin düğün-bayramını.

Yine aynı şair tarafından kaleme alınan “Kız Süygen Caşına” (Kızdan Sevgilisine) başlıklı şiirde yukarıdaki mektuba cevaben, şair bu sefer askerin sevgilisinin ağzından seslenerek, vatan aşkının beşerî aşktan çok daha üstün ve yüce bir duygu olduğu mesajını vermektedir. Bu yüzden de askerin sevgilisi, sevdiği gence bir an bile düşünmeden vatan toprakları için canını feda etmesini tembihlemektedir (Тоxчыков, 1941: 14):

Tutdur beri kurçdan katı koluñu
Salamlaşıb mine kirçi atıña
Ariuvla sen ömürlükge coluñu
Bir kanlı da kelmez kibik katıña

Bu künlede canın artha salğannı
Anasından içgen sütü haramdı
Ayamay tök keñ tüzlege kir kannı
Bizni sıylı collarıbiz horlamdı.

Uzat tutayım çelikten sert elini
Vedalaşarak binmeye hazırlan atına
Temizle sen ebediyyen yolunu
Bir düşman dahi yaklaşmasın yanına

Bu günlerde canını esirgeyenin
Annesinden içtiği süt haramdır
Acımadan dök bozkırlara kirli kanı
Bizim yüce yolumuz zaferdir.

Tohtar Borlak’ın “Çekçi Zavurnu Zariyatha Pismosu” (Sınır Muhafızı Zavur’un Zariyat’a Mektubu) başlıklı şiirinde de benzer şekilde, Sovyet sınırında görev yapan Zavur adlı bir askerin sevdiği kıza yazdığı mektup vasıtasıyla, mukaddes vatanın canı pahasına korunması gerektiği vurgulanmaktadır (Борлакъланы, 1939: 10):

Men Sovyet curtumu saklayma, ariuvum
Tulpar atımı belinde
Halkımı kuançını toladı, ariuvum
Meni cüregimde, kölümdede

Men köz gincimçe saklayma, ariuvum
Sıylı curtumu çeklerin
Ata curtum cüregimdi, bavurumdu
Men aña iymeyme faşizmni itlerin.

Ben Sovyet yurdumu koruyorum, güzelim
Tulpar atımın belinde
Halkımın sevinci doluyor, güzelim
Benim yüreğimde, gönlümdede

Ben göz bebeğim gibi koruyorum, güzelim
Mukaddes yurdumun sınırlarını
Ata yurdum yüreğimdir, ciğerimdir
Ben oraya geçirmem faşizmin itlerini.

Savaş sonrasında, bilhassa nesir alanında oldukça büyük şöhret kazanmış olan Osman Hubiy’in (1918-2000) savaş sırasında kaleme aldığı şiirleri de mevcuttur. Meselâ bunlardan “Kanlı Künde Kanatım” (Kanlı Günde Kanadım) adlı şiiri meşhurdur. Osman

Hubiy bu şiirini, Rusların meşhur “Katyuşa” adlı şarkısına nazire olarak yazmıştır. Temeli bir halk türküsüne dayansa da savaş döneminde Mihail İsakovskiy (1900-1973) tarafından yeniden düzenlenerek kaleme alınan Katyuşa şiiri, bilâhare bestelenmek suretiyle bir şarkı haline getirilmiştir. Müteakiben bu şarkı bütün Sovyetler çapında çok sevilerek yaygınlaşmış ve adeta Kızıl Ordunun marşı haline gelmiştir. Osman Hubiy de “Kanlı Künde Kanatım” (Kanlı Günde Kanadım) adlı şiirinin mısralarını, Katyuşa şarkısının makamına uygun şekilde düzenlemiştir (Къагъыйланы, 1975: 128).

Kızıl Orduda askerlik görevini yapan bir Rus gencine âşık olan Katyuşa adlı küçük bir kızın hikâyesinde olduğu gibi, Osman Hubiy’in eserinde de aynı şekilde Kızıl Orduda askerlik yapan bir Karaçay gencine Ayşat adında küçük bir kızın aşkı söz konusudur. Ancak Katyuşa adlı eserde olayları hikâye eden 3. şahıs iken, Osman Hubiy’in şiirinde olaylar Ayşat’ın âşık olduğu askerin ağzından dile getirilmektedir. Yani eser vatan toprakları için sınırda görev yapan bir askerin Ayşat adlı küçük kıza yazdığı bir mektup mahiyetindedir. Ancak eserin sonunda Ayşat’ın bir seslenişi vardır ki, kendisi eğer âşık olduğu genç savaşta ölürse onun intikamını almaya yemin etmektedir (Хубийланы, 1963: 58):

Korkma Ayşatçık, cavğa
Cav bolurma, kamamam
Ata curtnu saklavda
Çaşavumu ayamam

Korkma Ayşatçık, düşmana
Düşman olurum, geri durmam
Ata yurdumu korumakta
Hayatımı sakınmam

Cav kutulmaz Ayşatım
Bir tırnaknı kanatıp
Bolur seni nür atıñ
Kanlı künde kanatım

Düşman kurtulamaz Ayşatım
Bir tırnağı dahi kanatırsa
Olur senin nur adın
Kanlı günde kanadım

Cüzgen ok tiyse kelib
Cerge avdursa meni
Bavurum bla sürkelib
Koruvlarma çekleni.

Kurşun girse gelip
Yere düşürse beni
Göğsümle sürünüp
Korurum hudutları.

Sovyet rejiminin kuruluş yıllarında yetişen Davut Baykul, Tohtar Borlak ve Hasan Bostan’a göre edebiyat sahasında çok daha meşhur olan Karaçay şairleri İsa Karaköt ile Azret Örtten’den “Büyük Vatan Savaşı” sırasında pek bir ses çıkmadığı dikkat çekmektedir. Savaşın başlamasından önce eserlerinde Bolşevik ihtilâli, Sosyalizm, Sovyet rejimi, Sovyet hayatı, Komünist Parti, Lenin, vb. gibi konuları bolca işleyen İsa Karaköt (1900-1942) Sovyet rejiminin yetiştirdiği en önemli bayraktar şairlerden biridir. Bilahare 1924 yılında Moskova’da yayımlanan “Caññı Şigirle” (Yeni Şiirler) adlı şiir kitabının Karaçay-Malkar Türkçesiyle yayımlanmış Sovyet temalı ilk şiir kitabı olması

sebebiyle kendisi de ilk Karaçay Sovyet Şairi olma unvanını kazanmıştır. İsa Karaköt, Almanların Sovyetler Birliğine saldırması üzerine orduya yazılarak cepheye giden ilk Karaçay şairidir. Maalesef kendisi cephedeki ilk günlerinde sıcak çatışmaya girmesi sebebiyle savaşta hayatını kaybetmiştir. Bu sebeple Büyük Vatan Savaşı ile ilgili eserler vermeye ömrü yetmemiştir. Bununla birlikte savaşın başladığı ilk günlerde birkaç dörtlük kaleme aldığı da rivayet edilmektedir. İsa Karaköt’e ait olduğu ileri sürülen bir dörtlükte şair henüz Sovyetler Birliğine saldırmamış olan Almanya’ya karşı tedbirli olmayı, hatta düşmanı kendi sahasında yok etmeyi tavsiye ederek, sosyalist devrimin bayrağını Avrupa’ya taşımayı arzu etmektedir (Къасайланы, 1974: 35):

Faşist cıym keledı caydak atın üsdürüb	Faşist topluluğu geliyor çıplak atıyla saldırıp
Biz allına çığayık örten bolub küydürüb	Biz önlerine çikalım ateş olup, kavurup
Kişenleyik, buvayık, curtubuzdan tıyayık	Zincirleyelim, boğalım, yurdumuzdan men edelim
İnkıylabnı bayrağın Evropada kurayık.	Devrimin bayrağını Avrupa’da kuralım.

İkinci Dünya Savaşı’nın ilerleyen günlerinde, nihayet Almanların Sovyetler Birliğine saldırmasıyla birlikte orduya yazılan İsa Karaköt kaleme aldığı bir başka dörtlüğünde oldukça öfkeli ve Sovyet ordusunun Almanların sonunu getireceğinden emindir. Hatta kırmızı bayrağı Berlin’de dalgalandırmaya oldukça kararlıdır (Къасайланы, 1974: 37):

Kaytmazbiz biz ızıbizğa	Dönmeyiz biz geriye
Faşistleni artın etmeyin	Faşistlerin sonunu getirmeden
Kızıl bayraknı Berlinde çançıb	Kızıl bayrağı Berlin’de dikerek
Muratıbizğa cetmeyin.	Maksadımıza erişmeden.

Sovyet rejiminin en ateşli savunucularından olan bir başka Karaçay şairi olan Azret Örtten (1907-1955) ise bilhassa komünizmi öven coşkulu şiirleriyle ön plana çıkarak döneminin en meşhur şairi olmuştur. Buna rağmen Sovyet yetkilileri tarafından 1937 yılında tutuklanarak hapse atılmıştır. Azret Örtten uzun yıllar boyunca sürgünde hapis hayatı yaşadıkten sonra 1955 yılında serbest bırakılmıştır. Yani kendisi Büyük Vatan Savaşı sırasında sürgünde hapis hayatı yaşamıştır. Bu sebeple de kendisinin edebî faaliyetlerde bulunması mümkün olmamıştır. Müteakiben şair memleketine dönerken, hapiste iken sağlığı bozulduğundan dolayı, yolculuk sırasında hayatını kaybetmiştir (Ëртеңланы, 1959: 9).

5. Cephe Gerisi: Lojistik Destek

Savaş zamanında, sıcak çarpışmaya giren askerlerin yanı sıra; cephe gerisinde silah yapımı, yiyecek ve giyecek üretimi gibi lojistik destek faaliyetleri, hem maddî, hem

de manevî bakımdan savaşın seyrini değiştiren çok önemli bir unsurdur. Bu sebeple savaş zamanı edebiyat sahasında “çalışkan işçi ve köylüler” de ihmal edilmemiştir. Pek çok şair işçileri ve köylüleri cepheye lojistik destek sağlamak için daha çok çalışmaya teşvik eden tarzda eserler vermiştir.

Halimat Bayramuk’un “Sen Frontha Boluşamısa” (Sen Cepheye Yardım Ediyor musun) başlıklı şiirinde; asker olsun, sivil olsun, her bir Sovyet ferdinin vatanına ne şekilde yardımcı olduğu, nasıl destek verdiği sorgulanmaktadır. Şair eserinde bilhassa kadınları bu zor günlerde dik durmaya ve mücadele etmeye çağırılmaktadır. Savaş zamanında kim nerede ne işle meşgul ise de bu meşguliyetin amacı sadece vatan savunması için olmalıdır. Meselâ tarlada, bahçede çalışan kadınlar, gece gündüz demeden çalışarak, cepheye savaşan askerlerin erzasını temin etmeli, gerektiğinde de ellerine silah alıp düşmanla savaşmalıdır. Yani bütün bir Sovyet halkı seferberlik içerisinde olmalıdır. Vatan savunmasında geride durmak ya da hiçbir şekilde katkıda bulunmamak en büyük utançtır. Bu utançla lekelenmemek için de düşmana karşı mücadele içerisinde yer almak gerekir (Къараланы-Борлакъланы, 1987: 102):

Bütev halk költürülgen zamanda	Bütün halk ayaklandığı zamanda
Curtnu sıyın saklar üçün savutlanıb	Yurdun şerefini korumak için silahlanarak
Kob sen da, artha, bedişli, turma da	Kalk sen de, utanç içinde geri durma
Körgüz kişilikni cavdan kan alıb.	Göster yiğitliğini düşmandan intikam alarak.

Yeri gelmişken Halimat Bayramuk’un “Büyük Vatan Savaşı” ile ilgili diğer eserlerinden de biraz bahsetmek gerekir. Bu dönemde edebiyat sahasına henüz yeni girmeye başlayan Halimat Bayramuk’un ilk şiirleri savaş dönemine denk gelmesi sebebiyle tabiatıyla o dönemin şartlarıyla kaleme alınmıştır. Şairin sırasıyla bu temayla ilgili olarak “Cukla Koynumda” (Uyu Kucağımda), “Frontda Keçe” (Cepheye Gece), “Tüzlük İşdi Horlarık” (Doğruluk Galip Gelecek), “Ant” (Yemin), “Frontdağı Teñime” (Cepheye Arkadaşıma) başlıklı şiirleri vardır. Şairin “Tüzlük İşdi Horlarık” (Doğruluk Galip Gelecek) başlıklı şiirinde, dürüst ve haklı olan tarafın er ya da geç savaştan galip çıkacağı vurgulanmaktadır. Elbette burada haklı olan taraf Sovyetler Birliği’dir ve Almanları korkunç bir ölüm beklemektedir (Тохчуков, 1941: 22):

Teñiz kobhança kobhandı curtubuz	Denizin taşması gibi kabardı yurdumuz
Bu terslikge bolmasın deb bir tözüm	Bu haksızlığa karşı olmasın diye bir sabır
Bizni eltedi partiyabız, devübüz	Bizi götürüyor partimiz, kudretimiz
Endi kelir faşistlege açı ölüm	Şimdi gelir faşistlere korkunç ölüm
Sovyet halkını bu tolkunun kim tıyar	Sovyet halkının bu taşkınına kim mani olur
Kaysı cavdu andan horlam sıyırılık	Hangi düşmandır ondan zaferi alacak

Tüzlüknü işi har ömürde da horlar Doğruluk her devirde de galip gelir
Tüzlüknü işidi taymazdan alğa barlık. Doğruluktur daima ileri gidecek.

Halimat Bayramuk’un yine bu temayla ilgili olarak “Ant” (Yemin) adlı şiirinde şair bizzat vatani korumak için ölmeye yemin ettiğini gururla haykırmaktadır. Çünkü göğsünde Kızıl Yıldız nişanını taşımaktadır. Şaire göre bu yüce nişanı taşıyan her bir kişi gerektiğinde vatani için ölüm ateşine girmek zorundadır. Şair de, Sovyet vatanının ve Stalin’in huzurunda, hiç korkmadan bu ölüm ateşine girmeye yemin etmektedir (Тохчуков, 1941: 33):

Cürek bugün başha türlü uradı Yürek bugün başka türlü çarpıyor
Kolum bugün katı kışandı şkoknu Kolum bugün sıkı tutuyor tüfeği
Kızıl culduz kökregimde canadı Kızıl yıldız göğsümde parlıyor
Bugün antın etgenme Sovyet uruşçunu Bugün Sovyet askerinin ettim yeminini

Berilmeydi bu at bizge boşuna Verilmiyor bu ad bize boşuna
Anı sıyı mahdavludu, miyikdi Onun değeri şanlıdır, yücedir
Anı alğan har uruşçu kerek bolsa Onu alan her asker gerektiğinde
Curtu için ölüm otha kirlikdi Yurdu için ölüm ateşine girecektir

Ant eteme Sovyet kral men allında Yemin ediyorum Sovyet vatanım huzurunda
Ant eteme Stalin atam saña Yemin ediyorum Stalin atam sana
Faşizmni ahır künün etginçi küreşirikme Faşizmin sonu gelinceye kadar uğraşacağım
Korkuv kelmez maña. Korku gelmez bana.

Bert Gurtu’nun “Savğala” (Hediyeler) başlıklı şiiri de yine bu maksatla kaleme alınmıştır. Şair eserinde temiz bir elbise, taze ve lezzetli bir yiyecek, hatta incik boncuk gibi küçük bir hediye bile cephede sıcak çatışmaya giren askerin gönlünü okşayacağını ve ona büyük moral olacağını, böylece kimlerin uğruna savaştığının bilincinde olarak düşman üzerine daha bir coşkuyla saldıracağını vurgulamaktadır (Гуртуев, 1958: 90):

Uruş cırğa küç beredi bir ızğa ejöv Savaş türküsüne güç verir bir ağızdan eşlik etmek
Alğa terk tebindiredi boluşluk sezöv İleri yürütür daima geride destek olduğunu sezmek
Uruşçula köllenedile alğa barırğa Askerler de cesaretleniyor hep ileri gitmeye
Tuvğan curtha söz beredile horlav alırğa Öz yurtlarına söz veriyorlar ulaşmak için zafere
Duşmandan erkin eterge bizni cerleni Duşmandan kurtarmak için bizim topraklarımızı
Adamlanı, şaharları, har bir elleni. İnsanlarımızı, şehirlerimizi, bütün köylerimizi.

Aynı şair “Uv Cılanı Ezerge” (Zehirli Yılanı Ezmek) adlı şiirinde ise savaş zamanında vatan savunmasından kaçan, bu zor günlerde canını malını esirgeyen kişileri bir zehirli yılanla benzetmekte ve kim olursa olsun böyle haysiyetsiz insanları aralarında barındırmayacaklarını ifade etmektedir (Гуртуев, 1958: 75):

Kerek künde kanın-canın ayağan
Korkub, kaçıb, sıysız çaşav saylağan
Kim bolsa da koratırbız aradan
Kerek tüyüldü boluşluk aladan.

İhtiyaç olduğunda kanımı, canımı esirgeyen
Korkup, kaçarak, haysiyetsiz hayatı seçen
Kim olursa olsun, yok ederiz aramızdan
Lâzım değil bize destek onlardan.

6. Düşmanı İtibarsızlaştırma

Almanlar işgal ettikleri Sovyet toprakları içerisindeki bazı bölgelerde yerli halkın kendileriyle işbirliği yapmalarını sağlamak amacıyla onları kendi taraflarına çekmek için özel bir gayret sarfetmişlerdir. Neticede Almanların işgaliyle karşı karşıya kalan Sovyet halklarından kimisi baskıcı Sovyet rejiminden kurtulmak için, kimisi de Almanların zulmünden korktukları için onlarla işbirliği içerisine girmişlerdir. Bunun üzerine Sovyet yetkilileri işgal altındaki topraklarında Almanların birtakım vaatlerine kanarak onlarla işbirliği içerisine girme ihtimaline karşı vatandaşlarını Almanlardan soğutmak ve uzak tutmak amacıyla çeşitli propaganda faaliyetlerine başlamışlar; radyo, gazete, broşür ve edebiyat kanalları aracılığıyla Alman askerlerini küçük düşürücü, aşağılayıcı ve hatta korkutucu şekillerde göstermek yoluyla Sovyet vatadaşları nezdinde gözden düşürmeye, itibarsızlaştırmaya çalışmışlardır.

1942 yılı Ağustos ayında Kuzey Kafkasya bölgesinin bir kısmını işgal eden Almanlar yaklaşık beş ay boyunca Karaçay-Malkar topraklarında kalmışlardır. Bu süre zarfında Almanlar öteden beri Sovyet rejimine karşı olan çok küçük bir kesimin desteğini almaya muvaffak olmuşlardır. Ancak halkın büyük bir kısmı Almanlarla işbirliğine yanaşmamış, tam tersine partizan (sivil direniş) birlikleri kurmak suretiyle Almanlara karşı mücadele etmişlerdir. Bu arada yerli şairler de boş durmamış, birtakım vaatlerle halkı kendi yanlarına çekmelerini önlemek amacıyla Almanları halkın gözünden düşürmek için pek çok şiir kaleme almışlardır. Meselâ Azret Buday’ın “Ata Curt Uruşha, Alğa” (Vatan Savaşına, İleri), Davut Baykul’un “Ur Cavnu Cerden, Suvdan, Kökden” (Yok Et Düşmanı Yerden, Denizden, Gökten), Kaysın Kuliy’in “Murdamı Mıllığı” (Katilin Leşi), Abdülkerim Baykul’un “Colğa Aşık” (Yola Çıkmak İçin Acele Et), Bert Gurtu’nun “Uv Cılanı Ezerge” (Zehirli Yılanı Ezmek), “Zulmuçula” (Zalimler) başlıklı eserlerinde Almanları kötüleyici ve aşağılayıcı ifadelerle yer verilmektedir (Толгубов, 1978: 35).

Almanlar Kuzey Kafkasya bölgesini işgal ettikleri sırada, Holam-Bızıngı bölgesinde Almanlara karşı silahlı direnişe geçen “partizan” adı verilen milislerin safında çarpışan ve sonrasında Alman askerleri tarafından yakalanarak öldürülen Malkar şairi Azret Buday’ın (1915-1942) vatan savunması için halkı silahlı mücadeleye davet ettiği “Ata Curt Uruşha, Alğa” (Vatan Savaşına, İleri) başlıklı şiirinde Hitler korkunç, iğrenç

ve insan eti yiyen tabiatüstü bir canavar şeklinde tasvir edilmektedir (Будаев, 1976: 11, 81). Elbette buradaki maksat işgal altında kalan yerli halkın bir şekilde Almanların vaatlerine kanarak onlara itibar etmelerini önlemektir:

Çamlandırıb Sovyet halknı kesine Ne tüşgendi uv cılanı esine Nek költürgendi ol başın bizge Nek kirgendi bazınıb ceribizge	Öfkelendirip Sovyet halkını kendisine Ne geldi bu zehirli yılanın aklına Niçin çevirdi o başını bize Niçin girdi cesaret edip bizim yurdumuza
Ol nek boyaydı keñ cayakların kañña Nek tatlıdı adam eti añña Alğa! Ullu halkım alğa! Bir da kalmay, ata curt uruşa!	O niçin boyadı geniş yanaklarını kana Niçin tatlıdır insan eti ona İleri! Yüce halkım ileri! Geri durmadan, vatan savaşına!

Davut Baykul’un eski Karaçay-Malkar masallarındaki motiflerden de faydalanarak kaleme aldığı “Ur Cavnu Cerden, Suvdan, Kökden” (Yok Et Düşmanı Yerden, Denizden, Gökten) adlı şiirinde; ahlâksız, iğrenç ve vahşi bir mahlûk şeklinde tasvir edilen Hitler beş başlı canavara benzetilmektedir (Тоxчуков, 1941: 3):

Adamğa koy, uşamağan kiyikge Anı kanlı uyası ornalıbdı Berlinde Har uyatnı unuthandı ol Sav duniyaga kanlı işni tuthandı ol	Değil insana, benzemiyor yabaniye Onun kanlı yuvası kurulu Berlin’de Her bir hayâyı unutmuştur o Bütün dünyaya kanlı işi tutmuştur o
Urmayın tohtağınçı cüregi Tarı elek bolğunçu kökreği Ur anı cerden, suvdan, kökden Kuthar halknı beş başlı saruvbekden.	Çarpmayıp durana dek yüreği Göğsü olana dek darı eleği Yok et onu yerden, denizden, gökten Kurtar halkı beş başlı canavardan.

Kaysın Kuliyy’in (1917-1985) “Murdarnı Mıllığı” (Katilin Leşi) başlıklı denemesinde ise Alman askerleri ve Hitler’in “üstün ırk” teorisi alaycı bir dille eleştirilmektedir. Şair eserinde bizzat şahit olduğu bir olaya binaen; savaşta ölen bir Alman askerinin cesedini hicvederek tasvir etmektedir: “Faşistin leşi yere sırt üstü serilmiş yatıyor. Kurşun göğsüne girmiş. Onun ‘ari saçları’ birbirine karışmış, dağılmış ve üzerine ‘çamur’ bulaşmış. Rus toprağına temas etmek istememiş olmalı ki, iki eli de göğsünün üzerinde, birbirine kavuşmuş halde duruyor.” (Маммеев, 1978: 128).

Almanları ve Hitler’i aşağılayıcı ifadeler kullanmak suretiyle onları halk nezdinde itibarsızlaştırmak maksadıyla şiirler yazan bir diğer şair Abdülkerim Baykul’dur (1912-1988). Kendisi savaşa katılan ikinci devre şairlerden olup, aynı zamanda Davut Baykul’un da kardeşidir. Savaşa katılmadan önce uzun müddet Sovyet rejimini halka benimsetmek amacıyla profesyonel propagandist olarak çalışmıştır. İşinin gereği olarak

da pek çok şiir yazmış ve yine pek çok şiir kitabı yayımlamıştır. Ancak bunların neredeyse tamamına yakını Sovyetik temalı ve propaganda amaçlı şiirlerdir. Böyle olmayan belki bir ya da iki şiiri vardır. Ağabeyi Davut Baykul’un savaş sırasında hayatını kaybetmesi üzerine bu sefer kendisi de orduya yazılarak savaşa katılmıştır. Cepheye savaşıırken ağır yaralanmış ve iki gözünü kaybetmiştir.

Abdülkerim Baykul’un savaşla ilgili kaleme aldığı “Colğa Âşık” (Yola Çıkmak İçin Acele Et), “Cavğa Ölüm” (Düşmana Ölüm), “Bandit Uya Çaçılır” (Eşkiya Yuvası Parçalanır), “Ezerbiz Cavnu” (Ezeriz Düşmanı), “Curt Çakıradı” (Vatan Çağırıyor), “Sav Kal” (Hoşça Kal) ve “Esimdedi” (Hatırimda) gibi daha pek çok şiiri vardır. Abdülkerim Baykul’un savaş temalı şiirlerinin tamamı, halkın zihninde ve duygu dünyasında sarsıntı yaratarak, düşmana karşı direnmeyi ve akabinde saldırmayı körükleyen ajitasyon şiirleridir. Meselâ “Colğa Âşık” (Yola Çıkmak İçin Acele Et) başlıklı şiirinde, Alman askerlerinin Sovyet topraklarına girdikten sonra sivil halka türlü türlü zulümler yaptıklarını, masum kadın ve çocukları katlettiklerini, geçtikleri yerlerde bulunan köyleri yakıp yıkarak yerle bir ettiklerini söyledikten sonra, halkı düşmana karşı silahlı mücadeleye çağırmakta, ayrıca Hitler’i de “kan içici”, “hunhar”, “it”, “zehirli yılan”, “ahlâksız”, “tiksendirici” ve “iğrenç” gibi aşağılayıcı sıfatlarla tasvir etmektedir (Байкъулланы, 1958: 12):

Kan içüvçü Gitler küçün iygendi Hauh karıvun horlanmazça körgendi Askerine faşist buyruk bergendi Eki ayğa tuluk etigiz degendi	Kan içici Hitler ordusunu göndermiş Eğreti askerlerini yenilmez sanıyor Askerlerine faşist emri vermiş İki ay içinde her yeri alın diyor
Ma bılaydı it Gitlerni muratı Uv cılañña tüz uşağan suratı Adam kañña sıyınmağan uyatı Alçı tılpuvu ciyirgeñnen kir atı.	İşte böyle it Hitler’in maksadı Zehirli yılana benzeyen suratı İnsanlığa sığmayan ahlâksızlığı İlk nefeste tiksindiren iğrenç adı.

Bert Gurtu’nun “Zulmuçula” (Zalimler) adlı eserinde ise Alman askerleri insanların kanını içen korkunç yaratıklar şeklinde gösterilmektedir. Eserde ninesiyle birlikte yaşayan altı yaşındaki bir kız çocuğunu bileklerini keserek kanını içmek suretiyle öldüren üç Alman askerinin zalimlikleri hikâye edilmektedir (Гуртуев, 1958: 80):

Faşistlerden uzun sanlı, sarı şinli ofitser Üy tübde kolan kıyızge kusadı Adam kanı içerikme keltir ber Deb teñlerin aşıkdrırb kısadı	Faşistlerden uzun boylu, sarışın subay Evin zeminindeki alacalı kilime kusuyor İnsan kanı içeceğim, getirin, verin Diye arkadaşlarını sürekli zorluyor
--	---

Sabiçikni tartıb, ceñçigin cırtıb
Bilekçigin sozdula, sermedile
Cılan urğan ulak kibik makırtıb
Adam eşitmegen azabnı berdile

Çocuğu hırpalayıp, kolunu yırtarak
Bileğini hoyratça çektiler, incittiler
Yılan sokmuş oğlak gibi bağirttiler
İnsanın görmediği azabı çekirdiler

Innaka da karab köre turğanlay
Sabiçikni kan tamırın kesdile
Çömüçnü issi kandan tolturğanlay
Adam kannı közüv közüv içdile.

Ninesinin de gözleri önünde
Çocuğun kan damarını kestiler
Çömçeyi sıcak kanla doldurup
İnsan kanını sıra sıra içtiler.

7. Kahraman Sovyet Kadını

Sovyetler Birliğinin muhtelif bölgelerinden yaklaşık 200 bin kadın Kızıl Orduya alınarak cepheye gönderilmiş ve bu kadın askerlerin en az yüzde 70 kadarı sıcak çatışmaya girmiştir. Almanların işgal ettiği, Sovyettler Birliğinin iç kısımlarında direniş hareketlerine de en az 800 bin kadının katıldığı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, Büyük Vatan Savaşı sırasında verilen edebî eserlerin en önemli temalarından biri de “Kahraman Sovyet Kadını” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür eserlerin hemen hepsinde savaş döneminde çok önemli görevler üstlenen ve savaşın seyrinde büyük rol oynayan, vatani için canını feda eden “Sovyet kadını” idealize edilmektedir (Aleksiyeviç, 2002: 12).

Sovyet-Rus edebiyatında “Kahraman Sovyet Kadını” temasının en bilinen sembol ismi “Zoya Kosmodemyanskaya” (1923-1941) adında genç bir Rus kadınıdır. Almanların Moskova’yı işgal etmesi üzerine sivil halk “partizan” adı altında örgütlenerek Almanlara karşı direnişe geçmiştir. Bu örgütlerin birinde yer alan ve Almanlara epece bir zayıt verdiren Zoya Kosmodemyanskaya 1941 yılı Aralık ayında Almanlar tarafından yakalanmış ve kendisi henüz 18 yaşında iken idam edilmiştir. Bu olay bütün Rusya’da halk nezdinde büyük bir infial yaratmış, buna paralel olarak da gerek basın yayın organlarına ve gerekse edebiyat sahasına büyük tesiri olmuştur. Konstantin Simonov, M.İ. Aliger, F.A. Vigdorova, V. Kovalevskiy, P. Huzangay gibi daha pek çok Sovyet şair ve yazarı Zoya Kosmodemyanskaya ile ilgili eserler vermişlerdir. Bu olayların yaşandığı sırada başka bir cephede görev yapan Karaçaylı şair Davut Baykul da bu temayla ilgili olarak “Zoya” (1942) adlı uzunca bir şiir kaleme almıştır (Къараланы-Борлакъланы, 1984: 15). Bu arada Türk şairi Nazım Hikmet’in de “Memleketimden İnsan Manzaraları” adlı eserinde, 1945 yılında Bursa cezaevinde iken kaleme aldığı, Zoya Kosmodemyanskaya’ya ithafen bir bölüm yer almaktadır (Hikmet, 2008: 1408-1417).

Zoya Kosmodemyanskaya’nın başına gelen olayın bir benzeri de Karaçay’da yaşanmıştır. Almanlar Kuzey Kafkasya’yı işgal ederek Karaçay topraklarına girdikleri zaman burada dağınık halde bulunan Sovyet birlikleri ve yerli halktan oluşan milis

güçlerinin direnişiyle karşılaşmıştır. Bu milis güçleri arasında istihbarat görevini yürüten Zalihat Erikgen (1913-1942) adında genç bir Karaçaylı kadın Almanlar tarafından yakalanarak uzun bir süre boyunca hapisanede işkence altında tutulmuştur. Zalihat Erikgen nihayet arkadaşlarının da yardımıyla hapisaneden kaçmaya muvaffak olursa da kaçış yolunda Alman askerleri tarafından yakalanarak kurşuna dizilmiştir. Zoya Kosmodemyanskaya ile hemen hemen aynı şeyleri yaşayan Zalihat Erikgen bilâhare Karaçayda “Karaçay’ın Zoya Kosmodemyanskayası” şeklinde anılmıştır.

Zalihat Erikgen’in etrafında cereyan eden bu olaylar elbette Karaçay-Malkar edebiyatına da yansımıştır. Bu konuyla ilgili olarak en önemli eser; Halimat Bayramuk tarafından savaş yıllarında kaleme alınmakla birlikte ancak 1963 yılında yayımlanabilen “Zalihat” adlı “poema” (uzun şiir)’dir. Müstakil bir kitap şeklinde ve toplam 122 sayfadan oluşan bu eser: “Rahat Künle” (Rahat Günler), “Kara Künle” (Kara Günler), “Sermeşüv” (Çarpışma) ve “Türmede” (Hapiste) gibi başlıklardan mütevellit on üç bölümden oluşmaktadır. Eserde, Zalihat Erikgen’in şahsında vatan için canını feda eden kahraman Sovyet kadını idealize edilmektedir. Eserin sonunda da Zalihat Erikgen’in yiğit bir şekilde vatan için can verdiğini görüyoruz. Zalihat Erikgen’in Almanlar tarafından öldürülmesi karşısında tabiatın aldığı tutum da dikkate değerdir (Байрамукъланы, 1963: 108):

Maşinaları tohatdıla Nemçalıla
Çıgıgız deb hını hını kıçırdıla
Partizanla kürekleri oynatdıla
Faşistleri ekevlenin soylandırdıla

Arabaları durdurdular Almanlar
Çıkın diye öfkeyle bağrırdılar
Milisler kürekleri salladılar
Faşistlerin ikisini yere serdiler

Bılağa da avtomatla kuyuldula
Dev avazla köbge barmay tıyıldıla
Elek boldu butu, kolu Zalihatnı
Kara keçe közlerine avun atdı

Bunlara da makineli tüfekleri boşalttılar
Gür sesleri bir zaman sonra kesildiler
Delik deşik oldu bedeni Zalihat’ın
Karanlık gece gözlerine perdeyi indirdi

Boz kayala açuvlanıb düñürdedile
Cavğa burub öşünlerin gürüldedile
Carıb atıb kelgen tañnı kök türsünü
Muthuz boldu tamğa tüşdü anı üsüne

Boz kayalıklar öfkeden titrediler
Düşmana karşı dönüp gürlediler
Ağarmaya başlayan günün mavi çehresi
Soldu, hüznüldü, leke düştü üstüne

Mingitavdan bu zorlukğa karab turub
Kelib kondu bu başlağa kara bulut
Altın kün da bugün cerni carıtmadı
Ariuv betin kanlı cavğa karatmadı.

Elbruz dağından bu zulmü seyreden
Gelip kondu oraya kara bir bulut
Altın güneş de o gün yeryüzünü aydınlatmadı
Güzel yüzünü kanlı düşmana göstermedi.

Sovyet dönemi Karaçay-Malkar edebiyatında bilhassa hikâyeleriyle tanınan Salih Hoçu (1910-1942) da savaşa kendi isteğiyle katılan birinci devre yazarlardandır. Maalesef diğerleri gibi o da genç yaşında iken savaşa hayatını kaybetmiştir. Salih

Hoçu’nun cephede iken kalame aldığı “Cigitle” (Yiğitler)” adlı hikâyesinde, Almanların taarruzu üzerine geri çekilmek zorunda kalan bir Sovyet asker bölüğünde hemşire olarak görev yapan Lüba adlı bir kadın askerin kahramanlığı anlatılmaktadır. Yukarıda bahsedilen Zoya Kosmodemyanskaya ile Zalihat Erikgen’in hikâyesine benzer bir şekilde Almanların eline esir düşen Lüba adlı kadın asker, Almanların türlü işkencelerine rağmen onlara boyun eğmemiş ve vatani için canını fedâ etmiştir (Хочуев, 1986, 184-194).

8. Savaşın Gerçekliği

İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı yıllarda öğretmenlik mesleğiyle meşgul olan ve aynı zamanda edebiyat sahasına yeni girmeye başlayan Kaysın Kuliyy (1917-1985) de kendi isteğiyle orduya yazılarak savaşa katılan şairlerdendir. Cephede savaşırken ağır yaralanmış, Moskova’da tedavi gördükten sonra, askerlikten muaf tutulmasına rağmen, tekrar cepheye dönmüştür. Ancak cephede askerlik yapmak için beden sağlığı bakımından elverişsiz olduğu anlaşılınca kendisi “Sın Oteçestva” (Vatanın Oğlu) adlı askeri gazetede muhabir olarak görevlendirilmiştir. Şair bu gazetede görev yaptığı sırada bir taraftan cephede cereyan eden gelişmeleri haber şeklinde yazıp yayınlarken, bir taraftan da savaşa dair şiirler, hikâyeler ve denemeler kaleme almıştır. Şairin savaşla ilgili yazdığı eserler arasında “Uruş” (Savaş), “Şinel Kiygen Kız” (Palto Giyen Kız), “Cır” (Türkü), “Murdarnı Mıllığı” (Katilin Leşi), “Ullu Cigitlik”, (Büyük Yiğitlik), “Sermeşni Allında” (Savaş Arifesinde), “Frontda Caz” (Cephede Bahar), “Uruşnu Suratları” (Savaşın Fotoğrafları), “Üyge Kaytmazlıkları Üsünden” (Eve Dönmeyecek Olanlar Hakkında) ve “Kobuz” (Armonika) başlıklı şiirlerini saymak mümkündür.

Kaysın Kuliyyev’in de bazı şiirlerinde dönemin havasına uygun olarak Sovyet askerlerini öven, hatta onları masal kahramanlarından bile üstün gösteren mısralara rastlamak mümkündür. Ancak bazı şiirlerinde de o dönemin basmakalıp ve sloganvari ifadelerinden sıyrılarak, savaşın gerçekliğini cesur bir şekilde gözler önüne sermeyi başaramıştır. Meselâ “Uruş” (Savaş) adlı eserinde savaşın kitaplarda anlatılandan çok daha zor ve çetin olduğunu, düşmanı yenmenin de öyle “kötü şairlerin” söylediklerinin aksine hiç de kolay olmadığını savaşın en sıcak günlerinde cesurca dile getirmiştir. Şairin bizzat kendisi cephede sıcak çatışmaya girmiş ve ağır yaralanmıştır. Bu sebeple savaşın gerçekliğini çok iyi bilmektedir. Ona göre savaş da, düşmanı yenmek de gerçekten çok zor bir iştir. Bu sebeple savaşın gerçekliği hakkında yalan söylemek de korkakların işidir (Кулиев, 1958: 152):

Düşmanı horlağan tınçdı degen
Osall nazmuçula da boladıla

Düşmanı yenmek kolaydır diyen
Kötü şairler de olabilir

**Adilhan ADİLOĞLU, “Sovyet Propagandası Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı’nın
Karaçay-Malkar Edebiyatındaki Yansımaları”, *Mavi Atlas*, 7(1)/2019: 16-51.**

Ala kişilikni añılamayın Soldatları da ters suratlaydıla	Onlar yiğitlik nedir bilmeden Askerleri farklı gösterebilir
Çaşavnu üsünden ötürük aythan Ol işidi kölsüzleni, korkakları Uruş degeniñ kıyın tavuşdu Kıyındı uruşhan, horlağan düşmanı	Hayat üzerine yalan söylemek Yüreksizlerin, korkakların işidir Savaş dediğin zor ve çetindir Zordur savaşmak, düşmanı yenmek
Uruş kıyındı, alay a erkinlikni Saklarbiz kulluk ete kertilikge Biz kökregibiz bla cabarbiz Seni düşman okladan kıralıbiz.	Savaş zordur, fakat özgürlüğü Koruruz, görevimiz bizim hakikat için Biz göğsümüzle dahi siper oluruz Vatanım, seni düşmandan korumak için.

Büyük Vatan Savaşının bir başka cesur şairi de Kerim Otar’dır (1912-1974). Karaçay-Malkar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Kerim Otar bilhassa modern Malkar şiirinin; Kâzım Möçü ve Kaysın Kuliyy ile birlikte üç büyük şairinden biri olarak kabul edilmektedir. Şairin eserlerinde gerçekten de güçlü bir lirizm vardır. Millet sevgisi ve yurt özlemi temalı şiirleri oldukça coşkulu ve duygu yüklüdür. Kerim Otar, İkinci Dünya Savaşı sırasında, iki ağabeyinin de Kızıl Orduda asker olarak görev yapması sebebiyle, askerlik görevinden muaf tutulmuş olmasına rağmen, hiç tereddüt etmeden, kendi isteğiyle orduya yazılarak, şiddetli çarpışmaların cereyan ettiği cephelerde Almanlara karşı Sovyet ordusu saflarında savaşmıştır. Kerim Otar bu savaştan sağ çıkmayı başarabilmişse de, iki ağabeyini ve bir bacağına savaşta kaybetmiştir (Отарланы, 1997: 6).

Kerim Otar savaş temasıyla ilgili olarak en fazla eser veren şairlerden biridir. “Ant” (Yemin) ve “Azatlık Bayrağı” (Özgürlük Bayrağı) gibi Sovyet askerlerinin kahramanlığını öven, vatan savunması için halkı birlik olmaya ve seferberliğe çağıran propaganda türü şiirleri de vardır. Bununla birlikte savaşı bizzat yaşayıp acı bir şekilde tecrübe eden şairin savaş sırasında yaşanan felaketleri; yakılıp yıkılan köyleri, ölen masum insanları tüm gerçekliğiyle yansıtan eserleri de mevcuttur. Şairin savaş temasıyla ilgili şiirlerinin neredeyse tamamında “kan” kelimesi geçmektedir. Şair bununla şiirlerinde savaşın ne kadar “kanlı” olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. “Kim Biledi?” (Kim Bilir?) başlıklı şiirinde savaşın her iki tarafında da pek çok canlar feda edilirken, geride kalan yetimlerin acıklı hallerine dikkat çekmekte, savaşın her iki tarafa da yıkım ve felâketten başka bir şey getirmediğine vurgu yapmaktadır. Şair bu tür şiirlerinde savaşın felâketini tabiat yoluyla; devrilen ağaçlarla ve kanadı kırılan kuşlarla ifade etmeye çalışmıştır (Толгупов, 1978: 57).

Kerim Otar’ın savaşla ilgili derin bir anlam ve duygu yüklü şiirlerinde estetik kaygıyı da elden bırakmadığı dikkat çekmektedir. Mesela “Uruşnu Bir Suratı” (Savaşın

Bir Fotoğrafi) başlıklı şiirinde savaştan, sıcak bir çatışmanın hemen sonrasında kısa bir enstantane tasviri hakikaten çok çarpıcıdır. Diğer şairlerin benzer temada yazdıkları “marş” özelliğindeki şiirleriyle mukayese edildiğinde, Kerim Otar’ın özellikle de bu şiiri, gerek edebî anlamda, gerekse savaşın gerçekliğini ifade bakımından oldukça yüksek bir seviyededir. Hatta diyebiliriz ki, Kerim Otar’ın bu şiiri, bütün Sovyet edebiyatı çapında savaş temalı eserlerin içerisinde en güzel şiirlerden biridir (Отарланы, 1997: 159):

Cay künnü çığarın saklay, şoş kalkuv
Etedile tüzde Orus elçikle
Kaynağan kazanlaça köksül tıpvuv
Cayadıla çuñnurlarda kölçükle

Subay ak kayınçık, belinden sınıb
Catadı, top-ok üzüp, andan azçık
Arlakda, taş ışığına kısılıb
Caññı kañça, kızaradı gül hansçık

Soldat a, bir eski işin etgença
Olturub baylaydı caññı carasın
Ayırmazsa, saban çek ötgença
Caşav bla ölümnü arasın.

Yaz güneşinin doğmasını beklerken, sessizce
Uyukluyor bozkırda küçük Rus köyleri
Kaynayan kazanları gibi mavimsi buhar
Yayıyor çukurlardaki su birikintileri

Zarif kayın ağacı belinden kırılmış
Yatıyor, şarapnel parçalamış, onun biraz
Ötesinde, sığınak olmuş, taşın bir kenarı
Taze kan gibi, kızarıyor bir gül fidanı

Asker ise mutat bir iş yapıyormuş gibi
Oturmuş bağlıyor taze yarasını
Ayırmazsın, iki tarla arasındaki sınır gibi
Hayat ile ölümün arasını.

9. Sonuç: “Acı Son”

Bu çalışmada yukarıda da ifade edildiği üzere Rusya ve eski SSCB ülkelerinin “Büyük Vatan Savaşı” şeklinde adlandırdığı, 1941-1945 yılları arasında, bilhassa Nazi Almanyasına karşı topraklarını savundukları İkinci Dünya Savaşı’nın Sovyet edebiyatı üzerindeki tesiri ve buna paralel olarak da Karaçay-Malkar edebiyatındaki yansımaları, muhtelif şair ve yazarların eserlerinden de örnekler verilmek suretiyle, propaganda ve edebiyat kavramları bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır.

Almanların saldırısına hazırlıksız yakalanan Sovyetler Birliği, savaş için orduyu ve ekonomiyi örgütlemek, hâkimiyetindeki milletlerin maddî ve manevî desteğini almak maksadıyla yoğun bir şekilde gerçekleştirdiği propaganda faaliyetleri çerçevesinde edebiyat sahasını da etkin bir şekilde kullanmıştır. Konstantin Simonov, Nikolay Tihonov, Anna Ahmatova, İlya Ehrenburg, Aleksandır Tvardovskiy, Aleksey Surkov, Vasiliy Lebedev-Kumaç, Mihail Şolohov gibi dönemin meşhur Sovyet-Rus şair ve yazarları da dâhil olmak üzere ülkede ne kadar sanatçı varsa J. Stalin tarafından verilen direktiflerle bütün Sovyet halkını “Büyük Vatan Savaşı”na hazırlamak için seferber olmuşlar ve pek çok eser ortaya koymuşlardır.

Buna paralel olarak, Sovyetler Birliği hâkimiyetindeki Rus olmayan diğer milletlerde olduğu gibi bu dönemde Karaçay-Malkar Türklerinin edebiyatında bir “Ullu Ata Curt Kazavat” (Büyük Vatan Savaşı) teması teşekkül etmiş ve genellikle yukarıda da isimleri sayılan Sovyet-Rus şair ve yazarlarının eserleri model alınarak, başta Davut Baykul olmak üzere Hasan Bostan, Tohtar Borlak, Muhammet Orus, Abdülkerim Baykul, Halimat Bayramuk, Kaysın Kuli, Kerim Otar ve daha pek çok Karaçay-Malkarlı şair tarafından Büyük Vatan Savaşı temalı eserler kaleme alınmıştır.

Dönemin şartlarına ve elbette Sovyet yetkililerinin verdiği direktiflere uygun olarak, Karaçay-Malkar şair ve yazarları eserlerinde genellikle Kızıl Ordunun sarsılmaz gücünü ve yenilmezliğini, Sovyet askerlerinin cephede gösterdikleri kahramanlıklarını işlemekte, vatan topraklarının düşman işgalinden kurtuluşu için bütün Sovyet halkını maddî ve manevî desteklemeleri için seferber olmaya, gerektiğinde de vatan için canlarını feda etmeye davet etmektedirler.

Kaysın Kuli ile Kerim Otar’ın birkaç şiiri hariç, propaganda maksadıyla ve alelacele kaleme alınmış, neredeyse tamamı birbirine benzeyen “marş” niteliğindeki bu eserlerin pek çoğu edebî bakımdan pek bir değer taşımamaktadır. Bu sebeple bunların sanattan ziyade zanaat ürünleri olduğu söylenebilir. Ancak şunu da ifade etmemiz gerekir ki, zaten bu eserler propaganda amaçlı, yani kitlelerde fikir ve tutum değişikliği yaratmak maksadıyla üretildikleri için estetik kaygı tamamiyle geri plana itilmiştir. İlya Ehrenburg’un da ifade ettiği üzere o dönemde neyin nasıl yazılacağına dair vakit olmadığı gibi, şiirde ve nesirde ancak iki renk olabilirdi: siyah ve beyaz. Bu iki rengin arasında başka renkler olamazdı. Bu sebeple o dönemdeki şair ve yazarların da sadece iki ana tema üzerine eser verebilmeleri mümkündü; bunlar da “vatan sevgisi” ile “düşmana duyulan öfke”dir (Толыпов, 1978: 34).

Öte yandan, yukarıda bolca örnekleri verilen “Büyük Vatan Savaşı” temalı eserlerin asıl maksadını; yani Almanların taarruzu üzerine büyük bir endişe ve korkuya kapılan Sovyet halklarının millî şuur ve vatan sevgisi duygularını arttırmak suretiyle onların bilhassa lojistik anlamda maddî desteğini almak, cephe gerisindeki hizmetleri gönüllülük esasına dayalı yaptırmak ve en önemlisi de Sovyet ordusunun asker kaynağının devamlılığını sağlamak gibi hedeflerini “kısmen” gerçekleştirdiği söylenebilir. Çünkü bütün bu topyekün seferberliğin gerçekleşmesindeki başarının asıl sebebi J. Stalin’in bütün Sovyet halkları üzerinde tesis ettiği “ölüm korkusu”dur. Nitekim askerlik görevinden kaçan, cepheden geri çekilen veya kaçan yüzbinlerce Sovyet askeri J. Stalin’in emriyle kurşuna dizilmiştir. Yine cephe gerisi hizmetlerden kaçan, ordunun

lojistik ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmak istemeyen yüzbinlerce insan Sibiryadaki çalışma kamplarına gönderilmiş ve onların da akıbetleri ölüm olmuştur. Ayrıca pek çok eserde sürekli olarak vurgulanan “Yenilmez Kızıl Ordu” da Alman orduları karşısında perişan olmuş, kısa bir süre sonra da bu propagandanın da ne kadar aldatıcı bir yalan olduğu ortaya çıkmıştır.

Esasında, Sovyetler Birliğinin savaşı kazanmasındaki en önemli etkenlerden biri de sert iklim koşullarının yanı sıra cepheye sürülen insan faktörünün sayıca fazla olmasıdır. Kendi nazarında insan hayatının kıymeti yok hükmünde olan J. Stalin savaş sırasında cephede Sovyet saflarında savaşan insanlar öldükçe onların yerine sürekli olarak insan takviyesi yapmış, hiç askerî eğitim almamış işçi ve köylüler dâhil kimi bulduysa cepheye göndermiştir. İşte bu sebeptir ki, Sovyet Birliğinin bu savaştaki insan kaybı anormal derecede çok yüksek olmuştur. Meselâ, Avrupada II. Dünya Savaşının dönüm noktası ve Sovyetlerin “Büyük Vatan Savaşı”nın büyük zaferine giden yolun başlangıcı olarak kabul edilen “Stalingrad Muharebesi”nde başta Almanya olmak üzere Mihver Devletlerinin kaybı, ölü ve yaralılar dâhil yaklaşık 500 bin ila 850 bin kişi gösterilirken, bu rakam Sovyetler Birliği için yaklaşık 1.150 bin kişidir. Bu da Sovyetlerin verdiği resmî rakamdır. Aslında bu rakamın 1.5 milyon kişiyi aştığı tahmin edilmektedir. Yani Sovyetler Birliği sadece Stalingrad Muharebesini, Mihver Devletlerin toplam kaybından iki kat daha fazla insan hayatını feda ederek kazanmıştır (Beevor, 2014: 400).

Gerek Sovyet-Rus edebiyatında ve gerekse Sovyet hâkimiyetindeki Türk halklarının edebiyatlarında Büyük Vatan Savaşıyla ilgili edebî anlamda nitelikli eserler Sovyetler Birliğinin 9 Mayıs 1945 tarihinde Almanlara karşı elde ettiği kesin zaferinden sonra verilmeye başlanmıştır. Bu tarihten sonra bütün Sovyet edebiyatında elde edilen zaferin getirdiği mutluluk temasının yanı sıra savaşın gerçek yüzü, getirmiş olduğu yıkım ve felâket üzerine psikolojik tahlillerin de yer aldığı pek çok eser ortaya konulmuştur. Ancak bu tür nitelikli eserlerin Karaçay-Malkar edebiyatında verilmeye başlanması ancak 1960’lı yılların ortalarından itibaren başlamıştır. Bunun da sebebi Karaçay-Malkar Türklerinin 1943-44 yıllarında topyekün bir şekilde ata yurtlarından Orta Asyanın muhtelif bölgelerine sürgün edilmiş olmalarıdır. On dört yıl boyunca sürgün hayatı yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin edebiyatı da buna bağlı olarak bu süre zarfında bir durgunluk, hatta ölü bir dönem yaşamıştır.

Karaçay-Malkar Türkleri daha “Büyük Vatan Savaşı” devam ederken J. Stalin ve L. Beriya’nın önceden kurmuş oldukları bir plan dâhilinde “Almanlarla işbirliği yapmak suretiyle vatan hainliği suçlamasıyla” topyekün bir şekilde Kazakistan, Kırgızistan ve

Özbekistan gibi Orta Asyanın muhtelif bölgelerine dağıtık olarak sürgün edilmişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere, 1942 yılı Ağustos ayında Kuzey Kafkasya bölgesinin bir kısmını işgal eden Almanlar yaklaşık beş ay boyunca Karaçay-Malkar topraklarında da bulunmuşlardır. Bu süre zarfında bölgede yoğun bir propaganda faaliyeti yürüten Almanlar başta bu bölgenin yerli halklarına Sovyet rejiminden bağımsızlık, dinî hürriyet ve özel mülkiyet gibi birtakım vaatlerde bulunarak onları Sovyet rejimine karşı isyana teşvik etmişler ve eskiden beri Sovyet rejimine karşı olan çok küçük bir kesimin desteğini almaya da muvaffak olmuşlardır. Buna karşılık halkın büyük bir kısmı Almanlarla işbirliğine yanaşmamış, tam tersine partizan (sivil direniş) birlikleri kurmak suretiyle Almanlara karşı mücadeleye girmişlerdir.

Karaçay’da ve Malkar’da Almanlarla işbirliği yapan veya onlara destek olan kişilerin toplam sayısının yaklaşık beş yüz kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yarısı savaşı kaybeden Almanlarla birlikte Kuzey Kafkasyayı terk ederek Türkiye, ABD ve Avrupa ülkelerine iltica etmişler, kalan yarısı da Sovyet yetkilileri tarafından tutuklanarak idam edilmişlerdir. Ancak bunların da hepsi Karaçay-Malkarlı değildir. Meselâ, Almanların Karaçay’ı terk etmesinden sonra Sovyet yetkilileri tarafından Almanlara yardım ettikleri gerekçesiyle 270 kişi tutuklanarak mahkemeye çıkarılmıştır. Bunların içinde Karaçaylıların sayısı 60 kişi olup, mahkemede suçlu bulunan Karaçaylı sayısı da sadece 6 kişidir. Görüldüğü gibi, J. Stalin ve L. Beriya’nın iddia ettiği gibi ortada bir halkı topkeyün şekilde öz vatanından sürgün edecek bir gerekçe söz konusu değildir (Алиев, 2005: 44, 54).

Buna karşılık, Karaçay-Malkar Türklerinin “Büyük Vatan Savaşı”ndaki rolüne ve katkılarına gelecek olursak, ortadaki rakamlar oldukça yüksek ve hayret vericidir. Lojistik ve diğer katkıları bir tarafa, sadece Karaçay-Malkarlıların Kızıl Orduya gönderdiği asker sayısına bakalım: savaşın devam ettiği 1939-1943 yılları arasında; Kiev, Smolensk, Stalingrad, Leningrad (St. Petersburg), Dinyeper, Baltık ülkeleri, Beyaz Rusya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve daha pek çok cephede Sovyet orduları safında savaşan Karaçaylı askerlerin sayısı 15.587 olup, savaşta ölenlerin sayısı da 9.078 kişidir. Aynı şekilde Malkarlı askerlerin sayısı da yaklaşık 10 bin olup, bunun 7 bini cephede hayatını kaybetmiştir. Yani toplamda Karaçay-Malkarlı askerlerin sayısı yaklaşık 25 bin kişi olup, bunun da yaklaşık 16 bini savaşta hayatını kaybetmiştir. Bu rakamlar, o dönemde nüfusu yaklaşık 140 bin olan Karaçay-Malkar Türkleri için hiç de azımsanmayacak rakamlardır (Алиев, 2005: 54). Ayrıca, on bir Karaçaylı ve iki Malkarlıya, Büyük Vatan Savaşında sadece çok üstün başarı gösterenlere verilen ve Sovyetler Birliğinin en yüksek dereceli askerî nişanı olan “Sovyetler Birliği Kahramanı” (Герой Советского Союза) madalyası

verilmiştir. Bu madalyayı alan kişilerin isimleri şöyledir: Harun Bagatırov, Osman Kasayev, Hamzat Badahov, Canibek Golayev, Soltan-Hamit Biciyev, Muhammet Gerbekov, Abdullah İjayeve, Ünüs Karakötov, Kiçibatır Hayırkızov, Dügerbiy Özdenov, Harun Çoçuyev (Тебугев, 1997: 320), Alim Baysultanov, Muhacir Ummayev (Сабанчиев, 2014: 159). Netice olarak rakamlar kıyaslandığı zaman, J. Stalin ile L. Beriya’nın “Almanlarla işbirliği yaptıkları” bahanesiyle Karaçay-Malkar Türklerini imha etme planı kolayca anlaşılacaktır.

Gelelim sürgün rakamlarına; 2 Kasım 1943 tarihinde sürgün edilen Karaçaylıların sayısı 69.267 kişidir. Bu rakamın % 54’ü çocuk, % 28’i kadın, % 18’i yaşlı ve savaştan dönmüş olan yaralı ve iş göremez erkeklerdir (Шаманов vd., 1993: 15). 8 Mart 1944 tarihinde sürgün edilen Malkarlıların sayısı ise 37.713 kişidir. Bu rakamın % 52’si çocuk, % 30’u kadın, yüzde % 18’i de yine yaşlı ve savaştan dönmüş olan yaralı ve iş göremez erkeklerdir. Bu rakamlara, Sovyet orduları saflarında Almanlara karşı savaşan Karaçay-Malkar askerlerinin sayısı dâhil değildir ve bu askerler cephede Almanlara karşı savaşmaya devam ediyorlardı (Сабанчиев, 2014: 158).

Sürgün edilen Karaçay-Malkar Türklerine mensup ve pek çoğu da “madalyalı kahraman” olan bu askerler savaşın sona ermesinden sonra mutlu ve gururlu bir şekilde memleketlerine döndüklerinde maalesef böyle bir “acı son” ile karşılaşmışlardır. Sovyet yetkilileri bu askerlerin yüksek rütbeli olanlarının bir kısmına bazı imtiyazlar tanımışlarsa da hiçbiri bunu kabul etmeyerek kendi rızalarıyla ailelerini aramak üzere sürgüne gitmişlerdir. Savaş döneminde pek çok şair ve yazarını kaybeden Karaçay-Malkar Türklerinin on dört yıl süren sürgün hayatı boyunca tabî olarak edebiyatı da oldukça cılız kalmıştır. Sürgün zamanında iken ancak birkaç şiir antolojisi ile Kaysın Kuliye, Kerim Otar ve İsa Botaş gibi bazı şair ve yazarların birkaç eseri yayımlanabilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi savaşla ilgili temaların işlendiği asıl edebî eserler Karaçay-Malkar Türklerinin 1957 yılında kendi yurtlarına dönmelerinden sonra, 1960’lı yılların ortalarından itibaren verilmeye başlanmıştır. Bu döneme ait edebî eserler ise bir başka çalışmamızda ele alınacaktır.

Кайнакча

АКБАЕВ, М.О., Х.Б. БАЙРАМУКОВА, Н.М. КАГИЕВА (1965). *Къарачай Поэзияны Антологиясы*, Ставрополь Шахар: Ставрополь Китаб Издательство.

ALEKSİYEVİÇ, Svetlana (2002). *Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları*, (Çev. Serpil Güvenç, Hilal Ünlü), İstanbul: Evrensel Basım Yayım.

АЛИЕВ, Казим-Магомед (2005). *В Зоне Эдельвейса*, Москва-Ставрополь: Сервисшкола.

ARMAOĞLU, Fahir (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Cilt 1-2, Genişletilmiş 11. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

АВАНЕСЯН, Аревика Армиевна (2015). “По Страницам Газет 1941-1945 Годов”, *Отечественная Война 1941-1945 гг. в Документах и Памяти Народа*, (Ред. А.И. Коломыткин), Волгоград, ss. 49-52.

БАЙКЪУЛЛАНЫ, Абдулкерим (1958). *Хорлам*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китаб Издательство.

БАЙКЪУЛЛАНЫ, Даут (1959). *Джазгъанларыны Сайламалары*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китаб Издательство.

БАЙРАМУКЪЛЛАНЫ, Халимат (1963). *Залихат*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китаб Издательство.

BEEVOR, Antony (2014), *Stalingrad*, (Çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul: YKY.

БАЙРАМУКЪЛЛАНЫ, Халимат (2008). *Джокъдан Бар Болуб Къалсам Бир Кюнде*, (Хаз. Байрамукъланы Фатима, Къобанланы Земфира), Москва: Элбрусид Басма.

БЛИМГОЛАНЫ, М., Р. ЛАЙПАНЛАНЫ (1975). “Ленинни Байрагъы: Туугъаны эм да Ёсюм Джолу”, *Заманны Ауазы: Къарачай Джазыучула бла Илму Къуллукъчуланы Чыгъармаларыны Джыйымдыгъы*, Черкесск: Ставрополь Китаб Басманы Къарачай-Черкес Бёлюмю, ss. 152-184.

БОРЛАКЪЛАНЫ, Тохдар (1939). *Насыблы Джашлыкъ*, Микоян-Шахар: Къарачай Областны Национальный Издательствосу.

БОСТАНЛАНЫ, Хасан (1962). *Сайламалары*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китаб Исдательство.

БУДАЕВ, Азрет (1976). *Ата Журтум*, Нальчик: Эльбрус Китап Басма.

CAN, Badegül (2012). “Büyük Vatan Savaşının Gölgesinde Rus Edebiyatına Bakış”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, ss. 42-49.

ÇİĞİTOV, Salican (2004). “Cengiz Aytmatov Edebiyat Meydanında Yeni Boy Gösterdiğinde”, *Cengiz Aytmatov: Doğumunun 75. Yılı için Armağan*, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

ГУРТУЕВ, Берт (1958). *Жарык Танг*, Нальчик: Къабарты-Малкъар Китаб Басмасы.

GÜVENİR, Esra ve Şevval PARLAK (2018). “Josef Stalin’in 3 Temmuz 1941 Savaş Konuşması”, *Pravda Gazetesi*, 3 Temmuz 1941, (Rusça Aslından Çevirenler: Esra Güvenir, Şevval Parlak), Tarihlerle.com, Erişim Tarihi: 25.12.2018, (<https://tarihlerle.com/josef-stalin-in-3-temmuz-1941-savas-konusmasi>).

HART, Basil Liddell (2015). *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, (Çeviren: Kerim Bağrıaçık), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

HİKMET, Nazım (2008). *Bütün Şiirleri*, (4. Baskı), İstanbul: YKY.

ХОЧУЕВ, Салих (1986). *Ханарла*, (Хаз. Биттирланы Тамара), Нальчик: Эльбрус Китап Басма.

ХУБИЙЛАНЫ, Осман (1963). *Ант*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китап Издательство.

ИНБЕР, Вера (1954). *Стихотворения*, Москва: Государственное Издательство Художественной Литературы.

КЪАГЪЫЙЛАНЫ, Назифа (1975). “Джигитликни Адети”, *Заманны Ауазы: Къарачай Джазыучула бла Илму Къуллукъчуланы Чыгъармаларыны Джыйымдыгъы*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы Къарачай-Черкес Бёлюмю, ss. 117-141.

КАРАЕВА, А.И. (1966). *Очерк Истории Карачаевской Литературы*, Москва: Издательство Наука.

КЪАРАЛАНЫ, Асият (1978). “Къарачай Литературада Уллу Ата Джурт Къазауатны Темасы”, *Излем: Къарачай Джаи Джазыучула бла Илму Къуллукъчуланы Чыгъармалары*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы Къарачай-Черкес Бёлюмю, ss. 192-217.

КЪАРАЛАНЫ, А.И. (1996). *Къарачай Литератураны Историясыны Очерки*, Черкесск: Къарачай-Черкес Республика Китап Басмасы.

КЪАРАЛАНЫ, А.И., Д.Б. БОРЛАКЪЛАНЫ (1972). *Къарачай Литература*, Черкесск: Ставрополь Китап Издательствону Къарачай-Черкес Бёлюмю.

КЪАРАЛАНЫ, А.И., Д.Б. БОРЛАКЪЛАНЫ (1984). *Къарачай Литература*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы.

КЪАРАЛАНЫ, А.И., Д.Б. БОРЛАКЪЛАНЫ (1987). *Къарачай Литература*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы Къарачай-Черкес Бёлюмю.

КЪАРАЛАНЫ, А.И., Д.Б. БОРЛАКЪЛАНЫ (1990). *Къарачай Литература*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы.

КЪАСАЙЛАНЫ, Роза (1974). *Джигитликни Джырчысы*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы.

КЪАЗАЛЫЛАНЫ, А.К. (1982). *Къарачай Литератураны Дерслеринде Социалист Гуманизмге Юретиу*, Черкесск: Ставрополь Китап Басманы.

КУЛИЕВ, Къайсын (1958). *Сайлама: Эки Томлукъ, Биринчи Тому*, Нальчик: Къабарты-Малкъар Китап Басмасы.

МАГУЛАЕВА, Фатима (2010). *Становление и Развитие Прессы Карачая (1918-1959 гг.)*, Ставрополь: Издательство Ставропольского Государственного Университета.

МАКИТОВ, Сафар (1958). *Шаудан*, Нальчик: Къабарты-Малкъар Китап Басмасы.

МАММЕЕВ, Д. (1978). “Малкъар Литературада Уллу Ата Журт Урушну Жылларында”, *Малкъар Литератураны Историясыны Очеркleri*, (Ред. Джулабов, У.А.), Нальчик: Эльбрус Китап Басма, ss. 122-138.

МЕЧИЛАНЫ, Казим (1989). *Чыгъармаларыны Эки томлугъу: Экинчи Тому*, (Хаз. Алим Теппеев), Нальчик: Эльбрус Китап Басма.

ОТАРЛАНЫ, Керим (1997). *Сайламала*, (Хаз. Мокъаланы Магомет, Отарланы Римма), Нальчик: Эльбрус Китап Басма.

ЁРТЕНЛАНЫ, Азрет (1959). *Джазгъанларыны Сайламалары*, Черкесск: Къарачай-Черкес Китап Издательство.

САБАНЧИЕВ, Х.М.А. (2014), “Депортация Балкарского Народа и Ее Последствия”, *Горы Молчат, Но Помнят: Материалы Всероссийской Научно-Теоретической Конференции Посвященной 70-Летийю дня Депортации Балкарского Народа*, Нальчик: Полиграфисервис в Т.

SINAR UĞURLU, Alev (2009). “Türk Romancısının Gözüyle II. Dünya Savaşı”, *Turkish Studies*, Sayı: 4/1-II, ss. 1739-1764.

СИНЯВСКИЙ, А.Д. (1961). “Литература Периода Великой Отечественной Войны”, *История Русской Советской Литературы*, (Ред. Дементев, А.Г.), Том: 3, Москва: Издательство Академик Наук СССР, ss. 5-53.

ШАХМУРЗАЕВ, Саид (1957). *Сърыйна*, Нальчик: Къабарты-Малкъар Китап Басмасы.

ШАМАНОВ, И.М., З.Б. КАРАЕВА, К.А. КЕЧЕРУКОВ, А.М.Ч. АЛИЕВ (1993), *Карачаевцы Выселение и Возвращение*, Черкесск: Издательство Пул.

ТЕБУЕВ, Рамазан (1997), *Депортация Карачаевцев*, Черкесск.

ТИХОНОВ, Николай (1943). *Красной Армии*, Ленинград: Государственное Издательство Художественной Литературы.

ТОХЧУКОВ, Х. (1941). *Ата Джурт Ючюн Алгъа: Къарачай Поэтлени Джъырлары*, Микоян-Шахар: Къароблмиллетиздательство.

ТОЛГУРОВ, Зейтун (1978). *Заман бла Литература*, Нальчик: Эльбрус Китап Басма.

TÜRKER, Ferah (2012). “II. Dünya Savaşının Modern Altay Edebiyatına Yansımaları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı: XII/1, ss. 331-344.

УРУСБИЕВА, Ф. (1978). “Хорлагъан Социализмни Литературасы”, *Малкъар Литератураны Историясыны Очерклер* (Ред. Джулабов, У.А.), Нальчик: Эльбрус Китап Басма, ss. 102-122.

ЯЦЫНОВ, П. (1943). *Армии Нашей*, Ленинград: Военное Издательство Народного Комиссариата Обороны.